

Woorden van Snick

Belägringen

eller

magins tid

Historisk roman

Sandemar Förlag

Copyright © 2020 Sandemar Förlag
E-bok (tagged pdf) version

"...det högsta mål som eftersträvas i böcker...är att på en gång undervisa och roa."
(Cervantes: Don Quijote av la Mancha)

Innehåll

1:a dagen, kommendanten	
2:a dagen, kejsaren	
3:e dagen, kommendanten	
4:e dagen, kejsaren	
4:e dagen, Medikus	
4:e dagen, kejsarens tält	
4:e dagen, Medikus laboratorium	
4:e dagen, kommendanten	
5:e dagen, kommendanten	
6:e dagen, kommendanten	
Noter och kommentarer	
Tack	

Vid slutet av år 1552 inleder den tysk-romerske kejsaren Karl V en belägring av fästningen i Metz, en gränsstad mellan det franska kungariket och det tysk-romerska kejsarriket. Fästningen hade tidigare under året intagits av den franske kungens trupper medan kejsaren var upptagen på annat håll. Nu är kejsaren fast besluten att ta den tillbaka. Tiden är dock inte den bästa tänkbara, det är nyår 1553, vintern är i antågande, och kommendanten på fästningen visar sig i sanning vara en formidabel motståndare.

1:a dagen, kommendanten

Medvetandet trängde in i drömmens beståndsdelar och löste upp dess strukturer till enskildheter utan sammanhang, fragment som gled isär som isflak i vårens tid; genom att låta tanken hoppa mellan dem försökte han hålla kvar drömmen men de skingrades obevekligt tills bara vattenspegeln återstod reflekterande drömmens figuranter.

Någon stod lutad över honom.

– Det verkar som om mon Chef äntligen sovit några timmar.

– Husch, vem är ni? Varför väcker ni mig? Låt mig bara sova!

– Jag är Comte de Marain, er närmaste man och rådgivare. Mon Chef har drömt, ni var alldeles slut, och tittade kanske lite väl djupt i glaset. Det var ju nyårsnatt.

– Jag minns ingenting.

– Nej, ni talade i nattmössan, Sire, en massa obegripligheter.

– Vad sade jag?

– Ni talade om kejsaren ... och om andra tider som skulle komma, men ... ta inte illa upp, ingen kunde tro vad ni sa.

– Jag ljuger aldrig, har jag sagt att den där spanske habsburgaren ska krypa härifrån som en ynka hund, så vet alla att så blir det. Mitt rykte som sanningssägare når långt.

– Därför fick ni också hit honom som en fluga till det söta, mon Chef. Genom att inta borgen svingar sig hans rykte upp på ryggen av ert! Medan ert ...

– Hans rykte når redan så högt att det bara kan falla, som solen från zenit.

– Betänk då att man säger att solen aldrig går ner över hans rikes länder!

Den unge kommendanten slängde fällan han varit insvept i, steg upp och såg ut över murkrönet. Han spelade med höga insatser. Och han var inte alls så säker som han ville ge sken av. Spelet var viktigt för att hålla moralen uppe. Många månvarv redan, noga räknade med tanke på proviantförrådets skattning, hade fienden belägrat borgen. Kommendanten hyste inga tvivel om att de nu förberedde en stormning. Det skulle emellertid inte bli lätt. Ett försök att vada över älven var dömt att misslyckas. Inte ens hästarna skulle böttna och simmande skulle de inte ha någon framgång i den strida strömmen, endast farkoster som hade någon landkontakt med borgsidan skulle kunna ta sig över. Följaktligen hade fienden försökt skjuta över rep. De hade omedelbart avlägsnats av hans eget manskap, av vilka några pliktat med livet, genomborrade av belägrarnas pilar. Att dämna upp den strida älven var inte att tänka på.

Nej, någon slump var det inte att borgen anlagts här på en höjd vid den stridaste delen av strömmen. Borgen hade uppförts på den högst belägna punkten och omgavs av höga murar och en vallgrav. Den första försvarslinjen gick längs älvsidan. För en angripare gällde det att inte bara ta sig över älven utan också att ta sig uppför den branta sluttningen mot borgen, över vallgraven och slutligen att äntra fästningsmurarna. Och bakom borgen, på andra sidan, stupade terrängen tvärt utför en klippa. Ingen hade tidigare ens kommit halvvägs upp längs denna, innan försöken ändats på det enda sätt de kunde, i fasansfulla ångestskrik som plötsligt tystnade i skrevorna. I alla tider hade angreppen mot borgen därför kommit över älven, även om detta var ett formidabelt företag.

Utanför fästningsmurarna hade staden utvecklats. Tack vare invånarnas hjältemod och allmänna duglighet hade staden blomstrat och i skydd av borgen utbredd sig ner mot älven och när sedan en träbro med vindbrygga sträckts över älven hade också den andra stranden blivit bebyggd och fälten därbortom uppodlats. Dessa hus brändes då och då ner av fienden eller kringströvande rövarband och fälten skövlades. Husen byggdes upp igen och fälten bereddes för nya skördar. Efter en längre fredstid, som sett många byggnader resa sig ur askan, utgjorde den andra stranden en betydande del av staden. Nu var den ockuperad av fienden som rest sitt läger där. Ett av de mer förnämliga husen hade en källare med en lönngång som ledde till älvkanten där en flatbottnad eka legat med vilken man med en vinschanordning kunde färja sig över älven. I detta hus bodde kommendantens trolovade med sina föräldrar. Vid fiendens ankomst hade hon varit ute på fälten och inte hunnit söka skydd i borgen innan vindbryggan firades upp. Var hon nu befann sig, om hon ännu levde, visste kommendanten inte. Kanske var hon i fiendens händer.

Med handen i fickan på sin filttygsbyxa kände han Stenen. Flera gånger om dagen kramade han den och tänkte intensivt på sin försvunna älskade. Ända sedan den dag då de strövat hand i hand utefter älvkanten och funnit två nästan identiska stenar av ovanlig form och skönhet och upptäckt att stenarna när de kramade dem kunde förmedla deras händers värme, hade stenarna verkat även över avsevärda avstånd. Många voro de nätter under vilka han på sitt ensamma nattläger i fält och annorstädes tagit fram stenen och kramat den och känt hennes närvaro och kärleksfulla smekningar. Nu gick dag efter dag, natt efter natt, utan att minsta skiftning i stenens utstrålning kunde förnimmas. Stenen förblev kall och hans förtvivlan växte. Den var iskallt avvisande rent ut sagt och dess iskyla fortplantade sig till hans arma hjärta.

Samtidigt måste han hålla huvudet kallt, vilket var svårare, och i förväg tänka igenom fiendens dispositioner för att kunna bemöta dem så att borgens försvarare, fördubblad till antalet med Andra strandens bebyggare, kunde hålla ut tills räddningen kom. Men hur? Kejsaren segrade överallt och

alla bundsförvanter, som skulle ha kommit till undsättning, var grundligt besegrade. Vintern närmade sig. Redan var man nu inne i januari månad.

Tidigt om morgnarna då han, efter några timmars orolig sömn med den iskalla stenen som enda sängkamrat, inspekterade vakterna på murarna, eskorterad endast av sin egen vitmantlade andedräkt, förtvivlade han. Vakterna satt vid sina eldar, tätt tillsammans, kämpande mot sömnen, då och då sträckte någon fram händerna, omlindade med usla tygtrasor, över den tynande elden. Allt brännbart måste sparas. Späckoljan och tjäran, avsedd att hällas över angriparna, när de avancerat så långt som till att äntra fästningsväggarna, måste snabbt kunna hettas upp till kokpunkten. Inte sällan hände det att någon av vakterna somnade in för gott utan att de andra märkte det förrän isskägget under den djupt neddragna kapuschongen skvallrade om att ingen värme längre hjälpte.

Men att vara i fält så här års var vanskligt. Vintern skulle bli mer besvärande för belägrarna än för de belägrade. Det var vad kommendanten förlitade sig på. Kylan var drottningen på belägringens schackbräde och tornen och murarna på de belägrades sida, vinterns ankomst den rockad som skulle kunna ändra den förtvivlade ställningen. Om hans manskap bara kunde hålla ut så länge; välfyllda förråd, mat, ammunition, slughet, självdisciplin; allt detta var nödvändigt för detta schackspel.

Från sin upphöjda position hade kommendanten god insyn i fiendeläget. Dess praktfulla vita tält med de vajande vimplarna med kejsarens valspråk "Plus Ultra" skulle inte förslå långt mot snö och isande vindar och husen skulle inte räckta till för att hårbärgera alla belägrande. Ett avgörande angrepp måste därför komma innan vintern hade dem alla i sitt grepp. Och han visste att det kunde komma redan nästa gryning. Samtidigt lämnade den iskalla stenen honom ingen ro.

Så förliden natt hade han känt att stenen gav ifrån sig en mycket svag, flämtande värme. Han kramade den med båda händerna och kände att han fick gensvar; värmen tilltog, även om den alltjämt var mycket svag. Han måste förvissa sig om att hon levde. Att avvika från sin post vore dock ett oförlåtligt förräderi, som bara kunde pliktas med livet. Han hade gjort upp en plan och beslöt att inviga sin rådgivare, comte de Marain, en mångkunnig forskare i allt från medicin och botanik till de celesta världarnas mekanik, i denna plan. Fast inte i alla detaljer.

– Mycomte, sade han, jag kommer i natt förklädd att ta mig över älven med hjälp av ekan nedströms. Om jag inte återkommit i gryningen tar ni över befälet och meddelar att jag är tillfälligt indisponibel. Skälet får ni hitta på själv.

– *Mais*, mon chef, utropade de Marain, vadan detta?

– Tills vidare vill jag inte yppa något om dess natur.

– Vad ni än behöver uträtta, låt mig göra det. Det är alltför riskabelt för er. Ni vet att jag är den bästa spanaren i Frankrike. Ack, mon chef, ni litar inte på mig.

– Naturligtvis gör jag det. Det är inget ni kan göra – en sak jag måste genomföra själv. Ni vet att jag inte ljuger för er.

– Jag vet att ni aldrig skulle en uttala en lögn, inte ens för fienden. Men låt mig följa med.

– Nej, ni, Mycomte, är insatt i alla försvarets detaljer. Ni övertar ansvaret tills jag är tillbaka. Det gäller att hålla ut till varje pris, även om jag dröjer. Inga förhandlingar med fienden. Inte på några villkor. Och alla meddelanden om att försvaret ska upges är falska.

– Lita på mig, mon chef. Men med all respekt och som er rådgivare låt mig säga att även om jag är övertygad om ert mod och ädla motiv så skulle borgens försvarare kunna få för sig att ni är feg och vill rädda ert eget skinn genom att fly förklädd till en simpel bonde, och skulle ni, vilket Gud i sin godhet förbjude, lida döden därute så skulle ert eftermäle bli förrädarens och harkrankens. Detsamma om ni faller i fiendens händer. Och strömmens krafter, vilka så här års är ansenliga, är jag den yppersta att beräkna. Jag avråder alltså bestämt, må Gud vara mitt vittne. Nej, detta är mitt uppdrag. Låt mig göra det! Ni äventyrar ert rykte i allra högsta grad.

– Jag tackar för er lojalitet men den får er att överdriva. Och om strömmen är så stark som ni säger, så förslår om Mycomte ursäktar, er muskelstyrka intet emot dennas, även om ert utmärkta huvud kan beräkna den. Så för sista gången, nej! Gud ska inte svika mig. Jag ger mig av när mörkret fallit. Ingen får ana att jag är frånvarande.

Förklädd, utan att bli igenkänd nådde han älvkanten. Borgvakten och nattpatrullen, som bevakade området utanför fästningsmuren, flinade bara åt nattens lösenord ”kejsaren är en fis”. Lösenorden, enligt de Marains system, byttes varje natt och varierades på temat om kejsarens feghet och svaghet i avsikt att stärka de belägrades moral. Narrar skaldade med lösenorden som utgångspunkt:

Kejsaren är en fink

Lyder Barbaras minsta vink

På långa hakan bär han en fes

Snart läser han väl Luthers katekes

”Fesen” anspelade på kejsarens mellanhavanden med de muhammedanska turkarna och katekesen på kriget mot protestanterna. Systemet hade också den fördelen att fienden, om lösenordet avslöjades, av förklarliga skäl drog sig för att framsäga lösenordet, även om det kom från hjärtat, enär man senare kunde komma att anklagas för majestätsbrott. Fiendestaben hade insett systemets fördelar och övertagit det men givetvis bytt ut ”kejsaren” mot (franske) ”kungen”. Comte de Marain hade i sin tur desarmerat *derassystem* genom att noggrant inpränta i alla att även om till exempel påståendet att ”kungen är en lus” i sig var lögnaktigt, så var det som svar på frågan om vad

lösenordet var, helt med sanningen överensstämmande och kunde utan risk för efterföljder uttalas för att ta sig genom fiendens linjer. En viss nackdel hos systemet, åtminstone när det tillämpades på båda sidorna, vilket kommandanten var den förste att inse, var att både belägrade och belägrare inte så noga höll reda på vem som var vem och ofta förväxlade de båda eller helt enkelt var så vana att tala om antingen kejsaren eller kungen att benämningen på fel potentat helt enkelt slank ur dem, när de överraskades av vaktposterna.

Ekan låg i strandkanten under en hög av ris. Vinschanordningen, uttänkt och konstruerad av de Marain, var som allt denne man hittade på genialisk, om än, vilket praktiska prov utvisat, beroende på färjkarlens armstyrka och strömmens kraftlinjer, vars nyckfullhet de Marain skyllde på månens inverkan och något han kallade ”magnetiska stormar”. Månen doldes nu av mörka moln, och natten var kolsvart; just därför hade kommandanten valt den här tidpunkten. Älven var på ett särdeles humör, det kunde han med en rysning konstatera. Höstens regn – vilket vid Gud snart måtte omvandlas i vinterns snö – hade samlat stora vattenmassor längre upp. Han mer hörde den än såg. Den röt, tjöt, visslade, mullrade som kokade den stenar i en jättes kittel.

Vid normalt vattenstånd hade han inga svårigheter att manövrera ekan och anordningen. Den bestod av ett långt, av flera parter tvinnat, rep som löpte genom två block, säkert infästa i klippskrevor på vardera sidan av älven, just där den var som smalast mellan två utskjutande näs. Nedströms vidgades älven och lugnade sig men ytterligare en bit ned fanns ett fall, som ingen som dragits in i dess strömvirvlar hittilldags dragits upp levande ur.

Repets båda ändar sammanknöts av ekan. Repet var längre än dubbla fågelavståndet mellan fästpunkterna för att dels medge ett visst slack vid överfarten så att man skulle kunna parera strömmens verkningar, dels döljas på botten då anordningen inte användes.

Man vinschade sig över genom att dra i akterrepet, efter att först ha lossat det från ekan – änden band man istället om kroppen. Det skulle då, enligt comte de Marain och enligt ritningar med vad han kallade kraftkomponenter, fungera som livlina om man föll i vattnet. Därvid skulle ekan dras med av strömmen och dra repet genom båda blocken så att kroppen drogs tillbaka till färdens startpunkt. Sedan kunde man dra hem ekan med fören först, visserligen bara till andra sidan, men ändå, man förlorade vare sig livet eller ekan.

Vid överfarten gällde det att ta hem akterrepet hela tiden. Det skulle dra ekan i förens riktning. Lite bakvänt föreföll det kommandanten, lite som att dra mattan under sina egna fötter eller lyfta sig själv i håret. Comte de Marains modeller och praktiska prov hade visat att det fungerade, de senare dock än så länge bara i lugnt vatten och för den ovane gällde det att sitta ner mitt i ekan.

Just där ekan låg var det lugnt bakvatten och han hade inga svårigheter att få ekan i vattnet i skydd av näset i älven. Med uppmärksamma öron avlyssnade han dånet och mullret därutifrån, som

just genom kontrasten mot den stillhet där han än så länge befann sig, fick ännu större dimensioner. Det räckte för att han skulle besinna sig. Dårskapen i hela företaget var uppenbar. Genom fodret i byxorna kände han den insydd stenen och förnam dess svaga, pulserande värme, som om hon bad om hjälp, som om hon var i stor fara och endast han kunde rädda henne. Hur skulle han kunna leva om han svek henne nu? Om han inte vågade ta strid med älven. Han som vunnit så många segrar på slagfältet. Hellre då döden!

Utan att veta riktigt vad han gjorde lossade han repet i akterändan och band det om kroppen, så satte han sig ner och började ta hem repet och lät det falla i öglor på botten av ekan. Repet steg upp ur vattnet omgärdat av grönskimrande växtlighet som ett urtidsvidunder med blocket, genom vilket repet löpte, till huvud. Snart tog det emot ordentligt och han förstod att repet utkämpade en kamp med strömmen ute i älven. Han fick uppbåda alla sina krafter för att även förändan av repet skulle bli synlig. Plötsligt fick ekan en skjuts, den gav sig ut ur det lugna bakvattnet och greps genast av strömmen. Trots att han var beredd överraskades han av dess kraft och orkade inte hålla emot. Akterändan av repet löpte allt hastigare ur hans händer och skulle ha tagit honom med sig överbord om han inte i en sista ansträngning lyckats hålla emot genom att lägga det om en knap på babordssidan. Han slog repet i en självläsande åtta om knapen och när han tittade upp fann han sig sitta mitt ute i strömfåran med repet mellan de båda blocken som bas och ekan som den motsatta spetsen i en triangel.

Nu kunde han i alla fall överblicka läget. Det var ungefär som man kunde ha förväntat sig även om hela akterändan av repet nu låg ute. Men ekan låg och slog tvärs det strömmande vattnet och frestade på infästningspunkterna. Och den tog in vatten över relingen. Och vattnet var kallt, januarikallt. Han kände kylan genom kläderna som blev allt våtare.

Någon vilopaus kunde det inte bli frågan om. Det gällde att så fort som möjligt ta hem akterändan igen. Strategin var klar; han skulle ta hem så mycket han orkade i ett tag, förankra det i styrbordssidans knap med babordsknapet som säkring, därefter lösa upp babordsknapet och ta hem en nytt tag till babordsknapet med styrbordsknapet som säkring och så vidare. Härvid måste givetvis ekan vridas upp midskepps, vilket skulle kräva extra kraft – men han hade inget val. Han kom inte många tag framåt förrän han insåg att det hela var lönlöst. Vattnet slog in över relingen vid manövern och tyngde och tryckte alltmer ner ekan. Fingrarna stelnade i de genomblöta läderhandskarna och han kunde inte längre hantera knapen.

Vad var nu att göra? Han var illa ute, det var uppenbart. Han var van vid snabba beslut i stridens hetta på slagfälten. Här kämpade han med andra krafter, en helt annan situation, vilken krävde övertänkta och välberäknade beslut. All ansträngning nu måste gå ut på att rädda sig själv ur vattnet. Ekan var redan till hälften vattenfylld. Comte de Marains livlinemetod var satt ur spel, eftersom han

inte kunde lösa upp den hårt spända åttan runt knapen i lovart. Om han bara kapade repet med den kniv han hade i stövelskaftet skulle både han och ekan dras nedströms utför fallet. Desperat började han bearbeta knapen med kniven i ett grepp mellan handflatorna då han var så stelfrusen att han inte längre kunde greppa den med fingrarna – han måste hugga bort knapen med repet intakt.

Försynen kom honom oväntat till hjälp genom att infästningen av blocket i klippskrevan, där han startat, gav efter. Ekan for iväg nedströms med en ursinnig fart och drogs samtidigt in i bakvattnet bakom näset på den andra sidan där den hejdades av att repet sträcktes ut till den andra infästningen, som lyckligtvis höll för påfrestningen när den fick hela belastningen. Han hade otroligt nog pendlat över älven. Ett ögonblick trodde han att räddning var möjlig, han vara nära älvkanten och skulle kunna simma iland i det lugnare vattnet. Men vattnet bakom näset var inte helt strömfritt och han var fortfarande surrad vid ekan via knapen. Kniven hade han tappat vid det häftiga rycket och händerna var för stelfrusna för att lossa repet kring livet.

Både han och ekan låg nu och flöt med relingen knappt över ytan. Om den sjönk skulle han dras med ned i djupet. Han rullade därför över relingen, ekan lättade något och han låg nu helt i vattnet. Kylan trängde in i ben och märg. Han tog några simtag för att försöka bogsera ekan in på grundare vatten men den svaga strömmen trotsade alla hans ansträngningar och han blev bara mer utmattad.

Då såg han ett ljus röra sig uppströms längs älvkanten och en strimma av hopp tändes i hans omtöcknade sinne. Ljuset kom från en fackla och han hörde röster. Snart kunde han i skenet från facklan urskilja två uniformerade figurer. Uniformerna var inte att ta miste på – det var kejsarens nattpatrull. Soldaterna kunde troligen inte se honom men hade uppmärksammat ekan och stannade i strandkanten, vilt diskuterande. Den av dem som bar facklan tog ett steg ut i vattnet och lyste sig omkring.

Så skulle då comte de Marains ord besannas: han skulle antingen frysa ihjäl här i vattnet eller gripas av fienden. Vilket var att föredra? Utan tvivel det senare. Kanske kunde han övermanna de två, när de väl räddat honom? Han skulle inte dra sig för någonting och beklagade än en gång förlusten av kniven.

Som ett svar brakade det loss av mynningsflammar från musköter på den andra älvkanten – var det de Marain, som trots hans direkta order, skickat ut en patrull för att se vad det blivit av honom? Soldaten som höll facklan gav till ett fruktansvärt tjut och föll ihop i strandkanten, död eller sårad, och medan facklan fräsande släcktes av vattnet, såg han den andre soldaten försvinna in i skogen.

Nu verkade allt hopp om livet vara ute. Soldaten som fallit i strandkanten gav inte ett ljud, inte ens ett kvidande, ifrån sig. Själv skulle han återfinnas här som drivankare till ekan, av de egna eller fienden; i båda fallen skulle man begrava honom, om ens det, som en pultron. Han kunde inte längre hålla sig uppe, han kunde varken röra armar eller ben, de vattenfyllda stövlarna drog ned

honom – han gav upp, han kände en värme omge sig, detta var sista stadiet; han hade hört drunknande som dragits upp i sista stund berätta om denna egendomliga värme inifrån – de Marain menade att det var kroppen som koncentrerade sina sista krafter för att utveckla vingar för själen för att ta sig till himlen; om den misslyckades så bar det rakt åt helvete, sade han. Men den här värmen kom inte inifrån, den omgav honom, kom från kläderna, ja, närmare bestämt från fickan med stenen, spred sig inåt, upp i armarna, till händerna, ut i fingrarna. Den blev så intensiv att deras stelfrusna dödsgrepp lossade. Han tog prövande ett simtag med benen och kom upp och snappade begärligt luft medan han grep om relingen som nu låg i vattenytan, såg knapen som han huggit halvt igenom med kniven, greppade den med hela handen och ryckte till med alla sina återvunna krafter. Knapen gav efter och befriade honom från ekan som flöt iväg med det strömmande vattnet samtidigt som repet varligt drog in honom mot blocket i klippskrevan tills han kände botten. Stapplande tog han sig iland och lossade repet kring livet och såg det löpa genom blocket och ut i älven, endast blocket självt återstod av hela anläggningen; han föll ned på knä, tackade Gud, som en än en gång bistått honom.

Så långt. Kläderna var genomblöta, natten kall, reträtten avskuren. Den andre av kejsarens män skulle antingen hämta hjälp eller omedelbart försöka bistå sin kamrat. Kände han dem rätt så var det första alternativet troligast och mest skrämmande för honom själv, det andra skulle ge honom lite andrum. I vilket fall måste han snabbt komma därifrån. Ett ögonblick övervägde han att söka rätt på den kvarlämnade, död eller sårad, och stjäla hans kläder. Då skulle han, även om han undgick att bli ertappad av en ny patrull, avslöja sig – de skulle förstå att någon tagit sig över och de skulle söka efter tjuven. Det enda spår som nu fanns kvar var blocket i infästningen och det skulle de knappast hitta. Han dolde det så gott han kunde med hjälp av trädgrenar och mossor och gav sig av för att söka efter öppningen till lönngången, som ledde till hans trolovades föräldrars hus. Huset – hans mål – och hans enda hopp att nu kunna värma sig och få nya, torra kläder.

Öppningen var lätt att hitta, även i mörkret, han hade använt den vid flera tillfällen. Han fann bara stenblock och jord, öppningen var omsorgsfullt blockerad så att det skulle ta en hel dag att gräva fram den. Det kunde bara vara fienden som gjort det; alltså var lönngången avslöjad och huset troligen under bevakning – det skulle han själv ha sett till om han varit i fiendens kläder. Och när han nu måste ta sig dit ovan jord så skulle det vara lättare att ta sig genom bevakningen i dennes kläder. Han började söka nedåt längs älvkanten. Med utgångspunkt från blocket borde soldaten ligga, om han låg kvar, på cirka halva repets längd. Mörkret var kompakt och han måste röra sig mycket tyst och försiktigt, beredd att gömma sig vid minsta tecken på närvaron av kejsarens patruller – troligen skulle de röra sig utan facklor men inte särskilt tyst, det enda de behövde frukta var ju eldgivning från den andra sidan.

Det tog honom inte lång tid att återfinna soldaten. Han var medvetlös men andades och låg på rygg med slutna ögon, till hälften i vattnet. Inga blodspår. Han drog upp den stackars karlen i strandkanten och reste honom i sittande ställning så att han kunde få av honom uniformsrocken. Han hann knappt få den på sig själv förrän den andre stönade till, spärrade upp ögonen, fick syn på honom och utstötte ännu hemskare tjut än när han föll. Kommendanten famlade i uniformsrocken och längs bältet, någonstans måste det ju finnas en pistol eller kniv. Han hittade ingendera och skulle just täppa till munnen på mannen med hans egen skjorta, då han uppfattade rörelser och röster runt omkring sig.

– Hitåt, skrek han på sin bästa tyska, jag har hittat honom, samtidigt som han tog några steg bakåt och försökte dölja ansiktet i rockärmen.

Minst ett dussin uniformer visade sig nu och några av dem slängde sig ner vid den återfunnes sida medan resten bildade en nedböjd mur runtomkring. ”Plundrad, satans tjuvar, vem var det som fann honom? Ge er tillkänna!” hörde han en upprörd röst medan han själv försiktigt drog sig bakåt ur synhåll. När han märkte att ingen observerade honom tog han ytterligare några snabba bakåtkliv, vände sig om för att ta steget in i det skyddande buskaget och fann sig stå öga mot öga med en soldat som tydligen sökt uppströms. Det verkade vara en helt ung man. Nu gällde det att tänka snabbt.

– Lösen, väste kommendanten. Men tyst, för fienden kan höra!

Soldaten såg alldeles förskräckt ut.

– P..p.. potta! fick han ur sig med stort besvär.

I detsamma föll orden, nu i en rasande, befallande ton, ”Den som fann honom, träd fram”, ner över dem och gruppen av soldater började se sig om.

– Här, ropade kommendanten så högt han kunde, det var jag som fann honom. Samtidigt väste han i den unge soldatens öra ”*Kungen* är en potta, din olycka. Glöm inte det. Seså, anslut!” och gav honom en knuff i ryggen så han tvingades ta flera snubblande steg framåt. Självt kastade sig kommendanten in i buskaget och försvann så tyst han kunde i sina egna smidiga stövlar. Snart skulle de vara efter honom. Den förvirring han vållat skulle bara ge honom någon minuts frist.

Han kände terrängen väl och hittade lätt stigen. Han måste ta sig till stugan fortast möjligt, han var fortfarande våt inpå kroppen och började trots att han rörde sig, skaka av kölden. Att gömma sig i skogen var inte att tänka på. Att springa vågade han inte, dels för att han skulle höras bättre springande och måste vara uppmärksam både framåt och bakåt, risken var stor att stöta på en patrull på stigen eller någon vaktpost som låg vid sidan av den, dels för att han måste spara på krafterna. Han hörde röster bakom sig och ökade på steglängden.

Trots allt måste han ha slappnat av, eller kölden och ansträngningen gjort honom sömnig. För plötsligt anropades han av någon alldeles intill stigen och i dunklet inne i skogen såg han både ansikten och uniformer – kejsarens.

- Halt, ge lösen! uppmanade en barsk röst och flera muskötter riktades mot honom.
- Kungen är en potta!
- Rätt så! Och vart är ni på väg?
- Till staden! Fienden har tagit sig över älven nedströms.
- Mein Gott! Och vem är ni?
- Kommendanten på fästningen.
- Vafalls? Jag frågar vem ni är? Namn och regemente?
- Jag är kommendant på fästningen.
- Lieber Gott und alle Engelchen, har ni hört på den! Är ni fullt frisk, här är inte plats för skämt?
- Jag är alldeles utmattad, Sire, och frusen.

Den utfrågande, en grovhuggen officer, ropade till sig någon, troligen en adjutant.

– Det här övergår mitt förstånd. Här kommer han gående lugnt på stigen mitt i natten och påstår att fienden landstigit och att han själv är kommendant på fästningen.

Adjutanten granskade honom från topp till tå.

- Säg mig, min gode man, var har fienden landstigit?
- Nerströms, Sire. Vid förträngningen.
- Och var är fienden nu?
- Efter mig, Sire! De kan vara här när som helst.
- Hur många?
- Många, Sire? I era uniformer.
- Um Gottes Willen! Fienden i vår uniform. Hur kommer det sig?
- Han har stulit den, Sire!

Adjutanten vände sig till sin överordnade.

– Bäst att vara försiktig. Karl'n är utmattad och troligen förvirrad. Han har varit med om någonting, som har skakat om i hans huvud, uniformen är i oordning och vapnen borta och det finns ett nästan färskt skotthål i rockskörten.

Nu blev det liv och rörelse. Med hög röst kommenderade den barske officeren:

– Sprid ut er. Gå i ställning. Ingen, vilken uniform han än bär, får passera utan lösenord. En vakt hitåt. Släng åt honom där en filt och för honom bakåt. Och släpp honom inte ur sikte.

En musköt pekade nu i hans rygg och han fördes till en tältbivack där en annan soldat höll en brasa levande. Gud ske lov, lite värme, men uppenbarligen på order släcktes den snabbt med hjälp

av en spann vatten. En filt kastades till honom. Han virade in sig i den och satte sig så nära han kunde den stilla glöd som ännu pyrde. Den soldat som ledsagat honom satte sig alldeles intill, hela tiden med muskötens i beredskap och riktad mot honom. Han spanade misstänksamt med vakande ögon, han var på sin vakt. Då och då blängde han på kommendantens stövlar. Den andre verkade helt ointresserad, tog honom nog för en av de egna. Kommendanten överlade med sig själv om hur han skulle kunna överrumpla dem båda. Utanför tältet stod ytterligare en vakt, så han gav tillfälligt upp tanken. För övrigt behövde han återhämta sig och få upp värmen.

Plötsligt utbröt skottlossning, inte alldeles i närheten men inte heller särskilt långt borta. Båda vakterna lyssnade spänt och tältvakten mumlade något om att brasan fortfarande glödde, tog spannet och försvann ut. Mitt i skottväxlingen väste hans bevakare:

– Psst, Sire, ni hade rätt, och om ni är den ni sade att ni var, så har ni med säkerhet en anseelig summa gulden insydd i de där förbålt fina stövlarna, såvitt de inte är stulna också förstås. Stämmer det?

– Jo!

– Och skulle ni vara beredd att avstå en del av dom till en fattig stackare om ni klarade er ur det här med livhanken i behåll?

– Det kan tänkas!

– Och hur mycket kan ni tänka er att avstå?

– En gulden.

– Sire, om ni är den ni påstår så är ert liv nog värt mer än så. En salva från den här. Jag kan säga att ni försökte rymma.

– Då skulle ni ställas till svars. Och om jag lyckas rymma likaså.

– Psst, Sire, det blir min sak, vi har inte mycket tid på oss. Ingen utom jag tror ni är den ni är.

Hur mycket?

– Två gulden!

– Hur mycket har ni?

– Tillräckligt!

– Hälften av tillräckligt nu och hälften när ni är i säkerhet.

– Hur kommer jag i säkerhet?

– Jag har tagit extra kvarter hos en präktig kvinna nära älven, hon tillhör, ja, ni förstår, ingen kommer på att söka er där. Ni får veta var bara ni fiskar fram min hälft.

– Är hon att lita på!

– Lika pålitlig som jag, Sire, gillar inte heller kejsaren!

Skottlossningen hade nu upphört. Utanför tältet rusade folk hit och dit – uppenbarligen bars sårade tillbaka. Tältvakten rusade in och beordrade utrymning av tältet. ”Reträtt” skrek han i full panik och rusade ut igen. Kommendantens bevakare blev orolig och pekade menande muskötén mot hans bröst.

– Nå? Herr Kommendant! Vi har inte hela natten på oss!

– Tillräckligt hos er frilla om jag hittar dit!

– Hur kan jag lita på det?

– Jag ljuger aldrig! Nå, var, snabbt! Han hade redan fiskat fram den gulden han alltid bar i stövelskaftet.

– Kvarter tio, hos Yrsa, hälsa från Armborst.

Kommendanten slängde till honom myntet och rusade ut och sällade sig till de, från sina egna, flyende.

2:a dagen, kejsaren

Den följande dagen, den andra på år 1553, började det snöa kraftigt. Snön och kylan tvingade alla in i tälten, röken från eldstäderna lade sig som ett töcken över hela lägret. Fästningen försvann ur synhåll i töcknet och snögloppet. Nyårsnatten hade urartat, nyårsdagen likaså, disciplinen var under upplösning, slagsmål utbröt i flera tält, berusade soldater skralade och pinkade genom tältöppningarna. Urinen frös och bildade en ljusgul kana, där vakterna höll sig på benen endast med stor ansträngning och lätt beväpnade.

Kejsaren vände sig för hundra gången om på den diminutiva fältsängen, som trots sina ynkliga dimensioner var minst dubbelt så bred som alla andras i fältlägret. Vad gjorde han här? Varför låg han inte i paradsängen i palatset i Bryssel? Genom tältduken silade ett svagt gryningsljus in. Det var isande kallt, gikten hamrade obevekligt in sina järnkilar i båda fötterna. Utanför hörde han hur vakterna stampade med sina fötter och gjorde en kuskbrasa med armarna. Han skulle gärna byta med dem, så kejsare han var, om bytet bara inbegrep den envisa giktdjävulen. Eldvakten slumrade bredvid en falnande glöd i mitten av tältet. Kejsaren reste sig i sängen, fick tag i en gren ur vedförrådet och slog med all den kraft han förmådde den försumlige mannen över ryggen. Mannen ryckte till, såg förskräckt ut och lade snabbt några vedträn på brasan.

Värmen tilltog i tältet, han försökte somna om. Vilan var viktig. Och en behaglig dröm den enda avkopplingen. Enda sättet att tillfälligt komma undan den prekära situation han försatt dem alla i genom att försöka återta fästningen mitt i vintern. Han hade misstagit sig på de belägrades moral, han hade trott att han, bara genom att dyka upp vid horisonten i egen hög person och med en tio gånger större styrka än vad han räknade med att fienden förmådde uppbåda, kunde få dem att ge upp försvaret och sträcka vapen. Det hade nu gått upp för honom att bland alla de kommendanter för de oräkneliga fästningar han belägrat och betvingat var den här ett undantag och av helt annat virke än de han tidigare huggit in på. Samtidigt låg flykten från Villach över Alperna bakom honom som en nemesisk varning om hans egen svaghet. Han, världens mäktigaste man, hade förnedrats av sin bundsförvants förräderi och burits av några trogna mannar i en enkel bärstol genom snö och köld på förrädiska isar, över avgrunder, bara några steg före förföljarna. Med knapp marginal hade han undgått att bli tillfångatagen eller störta ner i djupen. Han som burit kristenhetens kampok mot kätteriet under hela sin kejsartid tackades på detta sätt. Hade Gud övergivit honom? Var inte hans sak rättvis? Vad hade han gjort för fel?

Kanske hade han varit alltför vek. Kanske hade han låtit Luther slippa undan för lätt när han hade möjligheten att tända kättarbålet där i Worms 1521, precis som man gjort åt Hussen i Koblenz och som han själv gjort långt senare, på engelske kungens begäran, åt Tindall i Bryssel. I Worms var han ännu ung och naiv, bara drygt tjugo, och han var rädd att den brasa han tände för Luther aldrig skulle sluta brinna. Kanske Luther och hans kätteri kunde mildras. Han hade misstagit sig. Som straff för sin mildhet hade han fått detta eviga religionskrig i sitt eget rike och krigen mot Frankrike på köpet, i vilka han visserligen gått segrande fram, men som ständigt flammade upp på nytt, och på nya ställen.

Sporrad av kejsarens svåra situation hade kung Henrik av Frankrike, ärkefienden och trosfränden, lierat sig med kättarfurstarna och fallit honom i ryggen och raskt intagit flera fästningsstäder vid gränsen. Nu måste kejsaren ta dem tillbaka, vinter eller ej.

Å, vad han hatade detta krig! Var detta verkligen Guds vilja, att folk *en masse* slaktades för den rätta saken? Ett tag hade han inte betvivlat det. Otaliga var de kättare han låtit brinna tills elden falnade och bara askan återstod, han hade till och med bränt deras böcker. Men nu, hade han inte lärt sig någonting? Och dessa på fästningen var ju ändå hans trosfränder och inga kättare.

– Vem har rätt, vem har fel, Gud, utbrast han och förskräcktes av själva tanken, ha barmhärtigande, låt denna uppgift gå ifrån mig!

Eldvakten hade förvånat tittat på honom och lagt nytt bränsle på brasan. Röken steg mot öppningen i tälttaket och bugade sig liksom ursäktande för vimpeln med texten "Plus ultra".

Kejsaren var rastlös. Tiden rann iväg för honom och hela fälttåget. Kylan hade dem nu i ett ödesgrepp. Efter gårdagens uppställning hade rapporter om truppereduktioner nått honom som fick till och med blodet att isas. Omgivningen rapporterades fylld av liken efter ertappade desertörer, ännu många fler hade undkommit. Om han inte vågade ett avgörande angrepp nu, på full bredd och i full skala, skulle det vara försent redan om några dagar. Beslutet måste tas.

Varför hade han inte kunnat skapa fred i och för sitt rike? Var det för stort? Pengarna, guldets och silvrets från Amerika, hade runnit genom hans fingrar och bara gött engelsmännen och Fuggerfamiljen. Hur hade inte de penningockrararna förnedrat honom med sina krav på inlösen av växlar han tvingats utställa för att finansiera alla dessa legotrupper, som mer än gärna svek honom på slagfältet. Allt förgäves! Förgäves! Han var inte längre Guds redskap. Guds finger pekade redan på någon annan. Luther var visserligen död, naturligt död, kejsaren hade själv gjort honom äran att besöka hans grav i Wittenberg. Han hyste inga tvivel om att Luther skulle följas av många andra. Hade Luther i själva verket inte haft anledning att utmana både påven och kejsaren? Kejsaren hade sett alltför mycket, och själv begått för många synder, för att inte för sig själv erkänna detta.

Kampen var över och förlorad. Kristenheten delad. Europa måste enas, om det så också skulle innebära att han själv fick uppge makten.

Tanken var väckt. Befrielsen låg inom räckhåll. Kristenheten måste försonas, han själv uppge kejsartiteln, alltför belastad av illgärningar, och nå fram till den sanne Guden, inte som hans allsmåttige vapendragare, utan ensam, avskild – som en munk, som Luther. Tron allena!

Liksom redan befriad försjönk han i djup sömn.

Han vaknade först då hans livläkare varsamt ruskade honom. I hans sällskap fanns både stabschefen och en underrättelseofficer.

– Ers kejserliga Majestät har sovit gott, Gud ske lov. Har gikten gett med sig?

Kejsaren satte sig upp. Det tog en stund innan han insåg var han var.

– Pottan, sade han. Medikus, ge mig pottan – och helt om. Allihopa!

Medikus, hans livläkare, räckte honom den medförda pottan, vars innehåll Medikus sedan skulle analysera med avseende på färg, lukt och konsistens, allt enligt Avicennas teorier, för att betvinga den värste motståndaren, gikten.

De vände vördsamt ryggarna till medan han lättade sig.

– Nå, sade han, varför väcker ni mig?

– Vi har goda nyheter, sade stabschefen. Vi har tillfångatagit kommendanten på fästningen.

– Såå, det har ni? Han kände ingen större entusiasm över nyheten. Förmodligen falsk. Hur gick det till? Och hur vet ni att det är just han?

– Det medger han själv. Han är känd för att alltid tala sanning!

– Det vet jag! Men om han är någon annan, är det ju förbanne honom, en lögn!

– Ers Majestät, vi har våra metoder ... om det är någon annan skulle han ha erkänt det.

– Jag känner till era metoder att pressa fram den sanning ni vill ha. För ni vill väl att det ska vara kommendanten, alltså har ni inte pressat honom tillräckligt. Om han är den han säger sig vara måste ni pressa honom till det yttersta för att vara säkra på att han inte ljuger, sade kejsaren och ryste inför sina egna ord.

Stabschefen såg skamsen ut medan underrättelseofficeren berättade att den förmodade kommendanten natten innan tagit sig över älven på något sätt, oklart om han var ensam eller ej, och sedan spridit förvirring bland kejsarens trupper, vilket lett till att dessa börjat skjuta på varandra med mansspillan som följd. På morgonen hade en patrull som sökte efter honom gripit en soldat som försökt tränga sig in i ett hus, som var satt under bevakning, genom att påstå att han var trolovad med dottern i huset, vilket om det verkligen var kommendanten var åtminstone ryktesvis sant och bekant för oss, omtalade underrättelseofficeren med en lång harang och inte utan stolthet.

– Då så, saken är klar, då kan hon intyga att han verkligen är den han utger sig för och inte vilken lösdrivare som helst, sade kejsaren och kände sig lättad. Det hela föreföll honom som ett mysterium, som kanske fått sin lösning. Kommendanten var helt enkelt pilsk och satte hela fästningen i fara för att tillfredsställa sina lustar. I så fall hade han misstagit sig på honom. “Mannen är ett svagt käril”, sade han och tänkte därvid mera på sig själv och sina egna tillkortakommanden än på kommendanten. Men varför denna öppenhet och sanningslidelse? Kanske kom han med ett erbjudande om kapitulation?

– Har ni konfronterat dom?

– Flickan ligger i koma, sade underrättelseofficeren. Er egen läkare (Medikus nickade) kallades häromkvällen till huset av hennes föräldrar, då de befarade att hon skulle tyna bort. Kanske Medikus själv vill berätta!

Medikus nickade återigen och berättade sedan följande: då han kom till huset låg flickan avtynande. Föräldrarna uppgav bara att “hon sört” en längre tid. Pulsen vid tinningen var mycket svag och huden kall. Då han tog hennes hand som hon höll hårt knuten kring en mindre sten noterade han en egendomlig värme som liksom utstrålade från handen. När han försökte tala till henne, viskade hon bara “le pauvre, le pauvre”. Handen med stenen blev allt varmare medan kroppen i övrigt förblev kall. Krafterna verkade försvinna ut genom handen till stenen, sade han. Han var övertygad om att flickan inte hade långt kvar om inte detta upphörde. För att göra något försökte han lossa stenen ur handen men misslyckades, den var ett med hennes hand, sade han. I stället lade han sin hand på hennes panna, om inte annat för att ge henne välsignelsen, han var ju förutom läkare även prästvigd, upplyste han om, och då, som om hans omvända hand verkat, vände förloppet. Hennes hand med stenen kallnade snabbt och krafterna återvände. Nu på morgonen hade livet stabiliserats. Hon var emellertid fortfarande mycket svag och verkade inte medveten om omvärlden. Medikus avslutade sin berättelse med den ytterligare upplysningen att mycket hade han varit med om och hört om men aldrig något liknande, vidare att han hade för avsikt att ta upp saken vid en föreläsning på något universitet i kejsarens riken.

Kejsaren var djupt berörd av berättelsen samtidigt som alltid när han ställdes inför något oförklarligt fenomen själen bävade. Vilka krafter var här i rörelse? Det enda han kunde undslippa sig var ett “märkligt”.

– Tillåt mig, Ers Majestet, att fortsätta, sade nu stabschefen, när vi genomsökte kommendantens kläder så hittade vi en liknande sten.

Han tog fram ett i tyg inlindat föremål, som han högtidligt avtäckte och överlämnade till kejsaren. Det var en helt liten sten av ett fågeläggs storlek och tyngd, fastän betydligt avplattad.

Ytan var slät och vitgrå med en lyster som om den varit polerad, svagt svarta strimmor genomkorsade den gråmelerade ytan.

Kejsaren stod förundrad.

– Denna måste vara gjord av människohand, konstaterade han kort. Kanske för en abakus, en calculi. Eller Gudssänd, tänkte han och bävade återigen. Så vacker, så sensuell, som ett smycke!

Har ni frågat “kommendanten” var han fått den från?

– Han säger att de funnit stenarna vid älvkanten och upptäckt att de kan förmedla värme.

– Förmedla värme?

– Han säger att om man kramar den ena i handen så blir den andra varm.

– Vi misstänker, sade underrättelseofficeren, att fienden kommit på ett sätt att meddela sig utan att avslöja sig.

– Hur skulle det gå till?

– Genom att stenarna snabbt kan värmas upp och avkylas, kan man formulera meddelanden?

– Hur?

– Vi har två hypotheses, Ers Majestät. Den ena är att olika värmeintensiteter står för olika bokstäver. Ni vet ju att när vi skickar depescher med ryttare vi ibland byter ut bokstäver mot andra enligt en nyckel. Den andra är att kombinationer av värme och kyla, som följer på varandra utgör något slags chiffer.

– Vi tror, inföll nu stabschefen, att flickan är en spion, som förmedlat våra lösenord till fienden. Hon har ju kunnat röra sig fritt bland soldaterna. Lite vin, mycket öl, pilska soldater, ja, ers Majestät vet ... den här kommendanten, om han nu är det, uppgavs ge rätt lösenord.

– Vad var lösenordet?

– Potta, Ers Majestät! Ja, kungen är en potta, vi brukar bara ändra det sista ordet. Bara fem bokstäver!

– Jag vet, ni är alldeles för slappa. Hädanefter byter ni hela meningen. Och sluta med de där dumheterna om “kungen”. Han är värd mer respekt, liksom jag.

– Era hypotheses är långsökta, fortsatte han. Den stora frågan är hur det alls kan fungera. Hur värmen överförs? Och över vilka avstånd? Kan ni bekräfta hans påståenden? Har ni provat?

Stabschefen rodnade och tittade på Medikus med en sned blick.

– Nej, Ers höghet, sade han. Vi har bara tillgång till denna sten.

– Medikus?!

– Hon släpper inte greppet om den, Ers Majestät. Jag har med tanke på hennes tillstånd inte velat använda våld.

– Låt mig känna på hans sten, då!

Kejsaren kramade den hårt i handen. Ingen förändring var märkbar. Stenen var kall.

– Bom, sade han. Men även om det fungerar, vilket ni får undersöka närmare, så ... kan det finnas någon naturlig förklaring? Vad säger de lärde? Medikus?

– Vi har inte hunnit rådfråga någon, upplyste Medikus. Bud har gått till universiteten. En Mineralogus finns i Erfurt, en Mekanikus och Hydrodynamikus i Köln, en Teologikus i Koblenz. De kan vara här tidigast om några dagar. Vägarna är inte farbara. Jag är dock själv bevandrad i Aristoteles skrifter och de flesta vetenskaperna. Att värme överförs av luften är inget konstigt. Tänk bara på brasan där.

De vände sig alla mot brasan och upptäckte eldvakten. Kejsaren blev rasande. Ingen hade tänkt på att köra ut honom ur tältet. Han hade troligen hört alltsammans. Kanske också vakterna utanför tältet. Visserligen var de, vid vite att mista livet, förbjudna att andas ens det allra minsta om kejsarens förehavanden, men han litade inte på dem.

– Mina herrar, sade han, efter att ha visat ut eldvakten med en argsint blick, det här tål att tänka på. Ni förstår vidden av det hela, om fienden funnit ett nytt vapen är det mycket allvarligt för stridsmoralen. Ingenting av detta får komma ut. Ni måste vara de enda invigna. Byt ut eldvakten. Han sköter sig ändå dåligt. Om vi kan lista ut om och hur stenarna fungerar kan vi vända det till vår fördel. Ta reda på så mycket som möjligt om dem. Fortsätt förhöra kommendanten, och flickan när hon vaknar. Vi rådslår i kväll. Nu vill jag höra Medikus om min hälsa!

Stabschefen dröjde i tältöppningen.

– Ers Majestät, sade han, stenen?

– Ja?

– Vi skulle undersöka dom, fortsatte stabschefen.

– Nåväl, ni får den i morgon. Tillsammans med den andra.

Att kommendanten befann sig i hans fångenskap försvårade och fördröjde hans beslut. Å ena sidan kunde situationen underlätta en stormning (vem förde nu befäl på fästningen?) å andra sidan kunde det vara en krigslist eller så skulle ett erbjudande om kapitulation komma, om han gav sig till tåls.

Samtidigt lämnade rapporten om flickan och stenarna honom ingen ro. Hade Gud ingripit på något sätt?

Han beordrade fram sin eskort och bärstolen. Han skulle göra ett oanmält besök.

Huset låg på en liten höjd nära älvkanten. Det var fyllt av vakter som avvikit från sina poster för att söka skydd mot snön och kylan. När han trädde in trodde de knappt sina ögon och återtog endast långsamt sina poster utanför huset. Vakthavande officer var inte att finna. Kejsaren beordrade

omedelbart fram sitt livgarde för att avlösa dem, vidare att den försvunne officeren skulle ställas inför krigsrätt, om han återfanns.

Föräldrarna hukade i rummet där flickan låg. De var helt uttröttade, kvinnan kastade sig för kejsarens fötter, medan mannen förde sig med stor värdighet och mötte kejsaren med en klar blick som inte vek undan. "Hon sover ännu", sade han. Kejsaren svarade bara med ett "Guds fred" och satte sig ner på den stol som någon i husbetjäningen satte fram. "Låt mig bara sitta här en liten stund."

Flickan låg på rygg i sängen under flera lager av filter. Ögonen var slutna, hyn blek som man kunde förvänta, läpparna något mörkare, det ljusblonda håret utslaget på kudden, hon andades lugnt. Han betraktade handen som låg på täcket. Den var lika blek som ansiktet och hårt knuten, den ruvar, tänkte han. Han gick fram till bädden, rörde lätt vid handen. Kvinnan gjorde ett försök att resa sig, men hejdades med ett tecken av mannen. Handen var kall. En spion, nej, inte hon, det kunde inte vara möjligt. Kejsaren fylldes av ömhet. "Le pauvre, le pauvre." Även Gud måste älska henne, tänkte han, om han är värd att älskas tillbaka, vaknar hon.

Han satte sig igen. Ingen sade något vidare. De bara satt där. Kejsaren hade aldrig känt sig så maktlös. Och fridfull. Allt ligger i Guds händer, om han är mig fortfarande bevågen, ger han ett tecken, som ska leda mig till rätt beslut. Han måste vara här, i detta hus, just nu.

Kejsaren blev alltmer försjunken, omedveten om tiden. Hans livvaktschef visade sig i dörröppningen. "Ers Majestät, frågade han, är allt som det ska?" Kejsaren reste sig från stolen och betraktade flickan, rörde än en gång vid hennes hand. Då ingen förändring var märkbar, bugade han lätt för föräldrarna och lämnade rummet.

3:e dagen, kommendanten

Nedslängd på jordgolvet i fängelsegropen kände han att livet långsamt formade sig igen. Hade han drömt alla helvetets mardrömmar? Eller var den djävulska tortyren den sanna verkligheten? Insikten att så var fallet kändes i hela den misshandlade kroppen. Han hade frestats att ljuga, förneka sig själv inför varje moment av tortyren för att undslippa helvetet men härdat ut i förvisning om att hans strategi alltid varit framgångsrik. Luckan öppnades, det svaga ljuset var tillräckligt för att blända honom så att han inte såg stegen som sänktes ned. När han vant sig vid ljuset hade han fått sällskap av en soldat i uniform. Han igenkände sin plågoande, hur vågade han? "Upp", väste denne, "vi ska byta plats."

Han klättrade upp. Smärtan ilade i kroppen för varje steg han tog. Inför hans skumögda ögon tog en gestalt form. Ett par svartbruna lersmutsiga stövelspetsar pekade mot honom, en av dem vilande på en med ett brokigt ottomanskt tyg klädd fotpall; stövelskaften avlöstes av ett par svarta grova strumpor som slutade strax ovan knäna innanför ändarna av ett par lika svarta ballongbyxor; två händer med skelettliknande fingrar stack ut från en svart fotsid rock över en eldröd gördel som höll ihop ett scharlakansrött skjortbröst; som om detta inte var nog pryddes detta av en bred gyllene kedja i vilken hängde en amulett i form av en slaktad bagge. Upp ur skjortbrösten tittade ett askgrått och tårt ansikte med ett halvöppet sår där munnen brukar sitta, omgärdat av ett grånat helskägg på en anmärkningsvärt utskjutande haka. Djävulen, helt visst!

Djävulen satt, eller snarare halvlåg, på en fälttron draperad av en matta med samma mönster som pallen, mattan täckte också ett bord på vilket låg en halvt uppslagen bok. Djävulen gjorde en överdriven stor sväng med hela den vida rockärmen mot en fältstol som för att bjuda honom att sitta ner. Kommendanten sjönk ner i stolen, inte utan smärta.

– Ni är alltså kommendant på fästningen? frågade Djävulen.

– Ja, och vem är ni?

– Kaiser Karel, till er tjänst!

Kommendanten hade redan förstått det. Han hade fått beskrivningar, om än vaga. Så såg alltså hans motståndare ut. Den sanna och enda kristna trons riddarvakt. Vilken ironi!

– Sire, ni får ursäktas den behandling vi utsatt er för, fortsatte kejsaren. Tro mig, jag visste ingenting, och mina mannar var säkra på att ni var en bedragare. Någon annan rimlig förklaring fanns inte. Ni är ung, annars hade vi kanske träffats tidigare och kunnat känna igen er. Nu är vi övertygade om att ni verkligen är den ni säger er vara.

- För all del, jag är medveten om spelets regler.
  - Utmärkt. Ni kommer givetvis få ett bemötande som motsvarar er position. Det sägs att ni aldrig ljugar. Är det sant?
  - Ja.
  - Nå, det får visa sig. Hur kom ni över älven?
  - Med en eka.
  - Med en eka? I det strömmande vattnet? Det tror jag inte på?
  - Den kantrade och sjönk.
  - Och ni?
  - Jag simmade.
  - Simmade, i det kalla vattnet. Hur fick ni krafter till det?
  - Jag är en god simmare.
  - Det tror jag säkert. När mina män genomsökte er hade ni en sten i fickan. Tyngde den inte?
  - Nej. Den är helt liten.
  - Ni sade också att stenen kunde förmedla värme. Hur?
  - Det kan jag inte svara på.
  - Annars skulle ni behöva ljuga?
  - Nej!
  - Värmde den när ni simmade?
  - Ja!
  - Har ni funderat på hur en så liten sten kan värma så att ni klarar att simma över älven mot strömmen i den här kylan.
  - Ja, naturligtvis!
  - Nå?
  - Jag har inget svar. Jag vet inte!
  - Vem är “le pauvre”?
- Frågan överraskade kommandanten.
- En fattig? En stackare. Varför frågar ni?
  - Inte vad, utan vem? Men vi lämnar den frågan. Varför kom ni över? Rakt på sak. Ni vill kapitulera?
  - Inte alls. Vill ni?
  - Knappast. Ni är i vårt våld. Vad tänker ni om det?
  - Ingenting.
  - Nu ljög ni. Er trolovade, ett mycket älskligt barn, är också i vårt våld. Vad tänker ni om det?

– Att ni ska brinna i helvetet om ni rör henne!

Kejsaren ilsknade till. Det askgrå ansiktet fick svagt liv som ännu inte helt utbränt kol.

Rödskiftande fläckar framträdde slumpvis och försvann.

– Innan dess ska ni och alla på fästningen, som inte ger sig omedelbart, redan i morgon dag, hör ni det, brinna här på jorden. Ni får fri lejd till fästningen, er trolovade behåller vi tills ni kapitulerat utan villkor.

Kommendanten rörde inte en min.

– Jag erbjuder inget avtal utan strid, sade han bara.

Kejsaren reste sig.

– Kom ihåg att ni spelar ett högt spel. Spela väl så möts vi igen. Ni får eskort till älvstranden.

Hur ni tar er över, om ni vill simma eller fälla bryggan, blir er sak, jag garanterar förstås att vi inte utnyttjar tillfället. Ni har väl något hemligt sätt att signalera till borgen. Om ni ändrar er direkt, så tar jag emot kapitulationserbjudandet i mitt tält, alla vet vägen. Hälsa från Kejsaren! Adieu, Sire!

Kejsaren beordrade fram en eskort och lämnade tältet. Eskortchefen fick instruktioner, kommendanten ett par grova byxor och en dito kappa med kapuschong och order att dölja ansiktet. Hans egna stövlar kastades till honom, det allra viktigaste för att han skulle klara sig på egen hand, varefter han fördes iväg med två soldater på vardera sidan. Någon blev tvungen att stötta honom på det isiga underlaget. De gick rakaste vägen till älvkanten, under tiden försökte han se genom öppningen i kapuschongen och notera i minnet vad han såg. Eskortchefen beordrade halt och vände sig till honom.

– Sire, sade han, jag har order att lämna er här. Här finns dokument som garanterar fri lejd och dagens lösenord, ni är fri att gå vart ni vill, om så vägen leder till borgen, himlen eller helvetet.

Kommendanten var konfunderad. Allt han sett tydde på att lägret var i upplösning och stridsmoralen undermålig. Kejsaren desperat och i dålig kondition. Varför släppte han honom? Vilka val hade han. Och vilka val, hade han själv? Kapitulation? Uteslutet.

Att beordra ner vindbryggan var lika uteslutet. Det krävde att han gav sig tillkänna. Han hade varit borta mindre än två dygn – den uppfinningsrike comte de Marain hade säkert inte haft några svårigheter att förklara hans frånvaro. Att nu visa sig skulle fullständigt demoralisera borgens försvarare, rykten skulle omedelbart spridas om den oväntade, otänkbara för att inte säga helt omöjliga upptäckten av kommendanten i fiendens läger, dessutom på fri fot. Rykten som skulle pendla mellan bedrägeri och kapitulation, Guds vilja eller djävulska makters spel, rykten som han skulle få svårt att bemöta.

Dessutom, vem litar på fienden? Försvararna skulle ana, liksom han själv, en krigslist. Anfallet skulle komma med vindbryggan nere. De kejserliga var kända – och avskydda – för sina bedrägliga löften.

Nej, han måste ta sig tillbaka samma väg han kommit. Oigenkänd. Men hur? Hitta en ny eka. Var? Även så, den skulle gripas av strömmen. Simma? Han skulle inte komma långt i det kalla vattnet även om han, mot alla odds, kunde simma mot strömmen.

Kejsaren visste, eller anade, förstås allt detta. Ville han att han skulle ta livet av sig i vattnet, eller bara försvinna. Varför sparade han då hans liv?

Det fanns bara ett svar. Kejsaren trodde att han, kommendanten, ställd inför dessa alternativ, skulle ge upp försvaret, komma krypande som en ynkelig hund. Hälsa från Kejsaren? Hah!

Nej, han skulle våga sitt liv på att ta sig över. På något sätt! Han hade en dags frist. Ett anfall var osannolikt, det var hans bedömning, belägrarna hade inte längre den styrkan, hotet var en bluff. Och även om hans eget liv gick till spillo skulle Comte de Marain fortsätta försvaret tills våren kom och förstärkningar sattes in, på båda sidor. Var det inte så han planerat från början? Att ta sig till huset där hennes föräldrar levde? Att kejsaren hade henne i sitt våld var också en bluff, bara stenen ... stenarna?

Så intalade han sig, medan han kastade en blick på borgen och drog kapuschongen ännu tätare. Ingen skulle kunna känna igen honom därifrån. Snön drev med en stark vind och skymde utsikten. Borgen var snöbeklädd, de uppstickande tornen och hålen i murarna redan modererade av den vita beklädnaden. Den var rentav vacker, han kände en ömhet för den, tänkte på hur de kejsarligas kanoner hamrat på den. Nej, aldrig skulle han överge den. Inte heller kunde han överge henne, nu ... han vände sig om, såg huset på höjden genom snögloppet. Vad var enklare än att ta sig dit, så enkelt att han inte hade kunnat föreställa sig det en dag tidigare. Han måste ta den möjlighet som frisedeln erbjöd.

Den första vakten släppte igenom honom utan att säga ett ord, lösenordet "Morgonvåken har issskorpa", stod rentav skrivet i hans skägg, den andre i porten, uppenbarligen ett befäl ur kejsarens livgarde, begärde att få se frisedeln och släppte utan kommentar in honom i förkammaren. Från förkammaren gick dörrar till olika rum. Framför varje stod en soldat – hur långt skulle han få fortsätta? Han kunde se varje rum för sin inre syn, han hade noga inpräntat i sitt minne hur de låg vid tidigare besök. Föräldrarna brukade sitta vid den öppna elden i köksavdelningen; vakten vid dörren vände utan ett ord musköten mot honom, var den laddad? Det hade varit enkelt att med ett överraskande nackgrepp bryta ner vakten och ta musköten. För enkelt. Han måste ha de andra vakternas positioner klar för sig innan han gick till aktion. Kommendanten vände sig om. Vakten vid dörren mot stora kammaren steg överraskande undan, dörren öppnades inifrån och han visades

in i det dunkla rummet. Innan han hunnit anpassa ögonen till mörkret såg han bara den vita sängen, det bleka ansiktet på kudden, det ljusa håret som solstrålar som emanerade från ... hans älskade. I samma ögonblick kastade sig hennes mor för hans fötter, fadern steg fram ur dunklet och grep efter hans hand. Han tog den framsträckta handen och omfamnade honom. I dunklet av det hörn ur vilket fadern framträtt, hörde han sedan en röst som han för bara någon timme sen kommit att hata mest av alla, "Välkommen, jag visste att ni skulle komma".

– Ni ... ni!, utropade han. Jag har inte kommit för att kapitulera!

– Det vet jag! Inte än!

– Usling, vad har ni gjort med henne?

– Inte jag! Ni!

Allt svartnade för honom.

– Ni, ni ... är djävulen inkarnerad! snyftade han och föll ihop på golvet.

Fadern lutade sig över honom.

– Min son, lita till Gud! sade han, res er, rädd mig handen! Ta stenen!

– Stenen?

– Ja. Krama den, hårt!

Kommendanten reste sig. Han stod med stenen i handen, förstod inte vad som hände, förstod inte uppmaningen. Stenen? Hennes hand låg på täckets kant, kunde knappt urskiljas mot den vita lärftens uppvikning. Han ville kasta sig ned vid hennes sida, krama hennes hand, inte stenen, värma henne med hela sin kropp, smälta dödens isskorpa.

Han tog ett steg närmare bädden. Fadern trädde hindrande emellan och rörde lätt vid dotterns hand.

– Nu, krama stenen, upprepade han. Tänk bara på henne! Störst av allt, mäktigast är kärleken!

Sedan föll han på knä vid bädden och började be.

4:e dagen, kejsaren

För första natten på länge hade kejsaren sovit gott, kanske var det effekten av Medikus dekokter. Vem kände inte som han, kejsaren, människorna? Han, som varit – och fortfarande var? – Guds ställföreträdare på jorden när det gällde att avgöra liv eller död. Han, Dödsängeln, som både kunna fälla och fria. Ingen kände som han människornas ynkedom, feghet, småsinthet och bedräglighet men också motsatsen, ädelmod, tapperhet, storsinne och trofasthet – något man inte kunde lära i dessa förbannade böcker, som Gutenberg i Mainz och Frankfurt och hans efterföljare i hela Europa spridit alltför lättvindigt, en draksådd som gärna lärde det förra och för all framtid skulle splittra mänsklighetens enhet i Gud – därför hade han också bränt kättarnas skrifter, nej, människorna kunde man inte lära känna genom böckerna, utan bara genom praktiken, hans praktik, kejsarens unika praktik. Alla gick att bryta ner om man bara hade makt. Makt att fria eller fälla, hota och locka. Få kunde stå emot. Alla hade någon svaghet. Livet, pengar, droger, kvinnor. Kärlek? Nog för att också han visste vad kärlek var. Den fysiska kärleken kände han väl, den äkta hade han drabbats av några gånger. Den senare hade alltid underordnats hans politik, kanske var den då inte heller äkta? Guds kärlek ansåg han sig ha, den som tillkom honom som kejsare, men hur kunde han vara säker?

Detta han nu varit med om i föräldrarnas hus hade skakat honom, fått även själen att darra. En himlens ängel hade visat sig för dem; de andras reaktion visade att han inte var ensam om åsynen. Ängeln hade svävat över bädden, den materialiserades ur tomma intet, den växte fram, som snöflingor som drev med vinden, och formade sig till en böljande gestalt som piskade ljudlöst med vingarna. Kejsaren hade ryggat tillbaka, detta var den verkliga Dödsängeln som kommit för att hämta henne. Ängeln sträckte ut ena handen med ett finger pekande mot flickan; det andra på samma sätt mot kommendanten och en ljusstråle gick över från kommendantens hand till ängelns och från ängelns till flickans, som en lång gnista, så stark att kejsaren bländades, han kände bara luftdraget från ängelns piskande vingar. Så slocknade ljuset med en dov knall, ängeln upplöstes långsamt i dunklet så som gryningsdimman lättar över en skogstjärn. Han såg att kommendanten utmattad fallit över bädden och omfamnade flickan under tårar. Föräldrarna knäböjde vid sängänden med knäppta händer. Kejsaren övervägde om han skulle följa deras exempel, Herren underdånig, men valde att bli stående. Flickan hade slagit upp ögonen och sett på sin trolovade samtidigt som hon strök honom varsamt över håret. "Älskade, du kom!", viskade hon. Sedan blev hon varse de två

vid sängänden. Hon lyste upp, inifrån, färgen i hennes ansikte hade återvänt, "Far, mor, var har ni varit?". Och sedan, med lyftad blick, med plötslig rädsla: "Vem är han?"

Kejsaren tog ett steg fram.

– Mitt barn, sade han, var inte rädd! Jag är din kejsare!

Kommendanten ryckte till, svepte tårarna ur ögonen med knuten näve och satte sig upp på sängsidan.

– Inte hennes! sade han med vild röst, vi är ... fransmän!

Vakten tittade in genom dörröppningen, undrande, fadern och modern hasade sig förskräckt tillbaka, fortfarande på knä. Flickan såg snabbt från den ena till den andra. Kejsaren undrade om han trots allt varit ensam om ängelns uppenbarelse. Var han den ende som skådat ...?

– Lugn, sade han, glöm inte att ni är erövrare, occupants.

Kommendanten lät sig inte lugnas.

– Ni ... ni har iscensatt det hela!

Kejsarens humör steg; så oförståndigt, så otacksamt, så ogudaktigt, så ... opassande!

– Akta er! sade han, ta er samman, tvivlar ni på Guds allmakt, stenen ...

Kommendanten hejdade sig och stirrade på stenen som han fortfarande höll i handen och föll återigen i tårar i den älskades famn. Kejsaren steg fram och tog bådas händer, utan att uppväcka motstånd, kysste dem samtidigt som han befriade dem från deras stenar. "Ett under", sade han, "ett Guds under, ett tecken. Så som Gud har i sin allsmåttiga kärlek befriat er ur dödens grepp vill jag förena er i livet. Vila ut här i säkerhet, i morgon eskorterar vi er över älven till en framtid i kärlek och frihet."

Modern kastade sig för hans fötter. Kommendanten reste sig ur bädden, helt villrådig. Sedan samlade han sig och sade med en stämman, som darrade av upprördhet: "Tro bara inte att jag kapitulerar."

Med orden "I morgon, när månen är full, i gryningen" hade kejsaren lämnat kammaren. Hans beslut var fattat. Hans händer skakade, som om han hade spelat ut sitt sista kort och satsat allt han ägde. Han visste att kommendanten kunde övertrumfa det, bara genom att vara sina ord trogen. Men skulle han det?

Han skakade ännu när bärarna satte ner bärstolen utanför tältet. Han lät omedelbart sända efter Medikus, "Medikus, ge mig något lugnande och hör på!" Sedan Medikus givit honom en dekokt på humle och kamomill, berättade kejsaren, mellan fyra ögon, om förhöret med kommendanten, sitt första besök i huset och hur han själv länge kramat stenen utan något resultat, hur han övertalat fadern att medverka till sitt "experiment", hur ängeln uppenbarat sig och om flickans snabba tillfrisknande. "Jag anade", sade kejsaren, "ett samband mellan er berättelse om flickans dödskamp

och kommandantens kamp i vattnet. Guds verk, helt visst, men jag vet inte hur jag ska tolka det. Vems sida står den allsmäktige Herren på, svara på det, ni som är en studerad karl?”

Medikus satt tyst en lång stund, begrundande. Sedan sade han: ”Min kejsare har fått ett tecken, vilket vet jag inte, eller så har ni inget med detta underverk att göra, vilketdera vet jag inte heller. Givetvis måste vi noggrannt och djupt studera dessa stenar angående deras karaktär och verkan. Här behövs en dykare från Delos. Tillåter ni att jag tar hand om dem och analyserar dem i mitt laboratorium?” “Senare, senare”, sade kejsaren, “tillsvidare behåller jag dom.” Medikus lämnade besviken tältet, varefter kejsaren föll i tankar. För att skingra sina dystra tankar grep han efter den bok, som alltid låg uppslagen på det mattdraperade bordet mest för syns skull, men ångrade sig. Dekokten hade börjat verka och han kände sig sömnig.

Nej, någon bokläsare var han inte, även om han hade med sig reselektyr, några uppbyggliga riddarromaner, och skrev mycket själv. “Skrev” var inte rätta ordet, han dikterade sina minnen. Minnena var avsedda för eftervärlden, de var hans rättfärdigande av krigen, och bestod mest av redogörelser och motiveringar för de trots allt oundvikliga fältslagen. Sina innersta tankar behöll han däremot för sig själv, hans sjäsliv skulle inte få beträdas av framtida läsare. Krigen var nödvändiga, när inget annat hjälpte; sina framgångar på slagfältet tillskrev han sin strategiska talang men också Guds vilja, och hans strategi hade främst gått ut på att uppnå målen utan dessa “slakter”. Han gjorde sin plikt, vad Gud än fordrade av honom. Några fel, eller felaktiga beslut, erkände han inte. Motgångarna skyllde han på andra. Mest av allt hatade han förräderiet.

4:e dagen, Medikus

Ett svagt dagsljus dröjde sig ännu kvar över älven då vaktpatrullen på den sträcka som var skymd för fästningen uppmärksammade en man strövande i älvkanten. Då och då böjde han sig ner, tog upp en sten med högra handen, granskade den, verkade jämföra den med en han höll i vänsterhanden, och förde händerna upp och ner som om han vägde dem mot varandra. De flesta kastade han tillbaka. Några lät han glida ner i en påse av tyg. En av vakterna kände igen honom och de växlade några ord om vädret, om det mörka, höga moln, som kunde ses över skogsranden bakom lägret. "Bäst att gå tillbaka till lägret, herr Medikus, snart kommer man inte att se handen framför sig, det där molnet innehåller mycket regn och snö", sade vakten, och med en rysning, "kanske åska också".

– Tack, unge man, svarade Medikus, jag har alltför länge gått och tittat i backen.

– Och vad söker ni?

– Svaret på en gåta, sade Medikus. och tog fram två stenar ur stenpåsen. Har ni sett så vackra stenar? Har Naturen eller Gud skapat dem, tror ni?

Vakten, en yngling, med öppet och ärligt ansikte, verkade tänka efter utan att betrakta stenarna närmare. Medikus förstod att frågan var känslig, att förneka Guds skapelse hade lett alltför många till kättarbålet.

– Man kan inte så noga veta, herrn, jag tror att Gud har skapat allt och alla stenar också.

– Naturligtvis, naturligtvis, men säg mig, varför tror ni det blir åska?

– Molnet, herrn, molnet där!

– Men på vintern brukar det inte åska, väl?

– Kanske inte, herrn, men molnet där! Nästan svart!

– Tror ni att det också är Guds skapelse?

– Det tror jag också, herrn.

– Men alldeles nyss, så fanns det inte där, eller hur? Såg ni det skapas?

– Det bara dök upp, herrn.

– Tror ni det är av sten, som berget?

Vakten skrattade lätt.

– Nähä, nej, herrn. Det är bara ett moln, även om det ser vådligt ruskigt ut.

– För om så vore, skulle det falla platt till marken, eller hur?

– Jo, som regndropparna och snöflingorna.

- Och molnet, försvinner det?
- Herrn, jag förstår inte ... det lättar, stiger, väl ...
- Så regnet och snön är inte samma sak som molnet?
- De verkar komma ur molnet, herrn.

– Men varför faller regnet till marken medan molnet stiger, åt andra hållet?

Den andre vakten, något äldre, hade nu anslutit sig till dem och med intresse avlyssnat samtalet.

– Om jag får svara, herrn, sade han, så är regnet bara vatten, som hör hemma i älven här och dit vill det tillbaka, medan molnet är luft, som vi andas, som hör himlen till, och när vatten och luft blandas så att säga balanserar dom varandra och håller sig flytande en bit över marken ett tag innan dom skiljs.

– Alldeles rätt, min gode man, och varför skiljs dom?

– Jag tror det har med värmen att göra, herrn. Vattnet tål inte värme medan molnet älskar värme. På sommarn när solen ligger på, svettas jag och vill bara dricka vatten, det verkar som om luften fångar in vattnet och stiger med det, herrn, men på vintern fångar vattnet in luften och det blir is och snö, som lägger sig på marken, herrn.

– Ni kan fortfarande andas, eller hur?

– Jo, herrn, Gud ske lov, men ibland känns det tungt, som om luften saknades!

– Ni resonerar klokt, se här, sade Medikus, och tog fram en bärnsten ur den medicinalväska han alltid bar i en livrem runt höften, ser ni, så vacker, en sådan färg och glans, och så mäktig att den botar kejsarens gikt, så värdefull, att jag kan köpa en oxe för den, och det är ändå bara kåda, stelnad kåda från tallen därborta. Allting är i flux, kommer från något annat och blir något annat. Den här är ändå mycket gammal. Men åskan? Varför tror ni det blir åska?

– Det ser så ut, herrn, sade den yngre vakten. Det brukar se så ut, innan åskan går.

– Induktion, induktion, min gode man.

Vakterna såg brydda ut.

– Vi förstår inte, herrn, sade den äldre. Allt är Guds verk.

– Så åskan finns också i molnet?

– Jo, så ser det ut men vi förstår inte ... vi är bara enkla bondsöner.

– Nå, vi ska nog reda ut det här ändå. Åskan finns alltså i molnet. Frågan är: vad *är* åska?

Den yngre lyste upp.

– En skräll, ett herrans oljud, herrn.

– Alltså ett ljud! Och blixten?

– En eld i molnet.

– Ljuset från elden, ja. Och skrällen kommer när elden släcks, alldeles som kanondundret hörs när man ser mynningsflamman från krutet, eller hur?

– Kanske, herrn, men ljudet kommer längre efter.

– Det beror på att det tar längre tid att släcka elden i molnet.

– Men herrn, sade den äldre och kliade sig under filtmössan, när dom skjuter med kanonerna från fästningen, så kommer också knallen längre efter flamman än den gör när vi fyrar av och det tar väl inte längre tid för deras kanoner att släcka elden från krutet än våra?

– Våra är bättre. Nå, alltså, eld som släcks tillhör molnet, och skrällen tillhör elden som släcks, ergo, skrällen tillhör molnet. Då vet vi vad åska är: nämligen en skräll i molnet. Deduktion, mina vänner, deduktion.

– Det var ju vad jag sade, sade den yngre.

– Nu har vi också bevisat det. Kan vi då visa att åskan finns?

Den äldre såg återigen förvirrad ut.

– Vi förstår nog inte riktigt? Om den finns? Vi hör den ju?

– Just så. Den har *visat* sig för vi betvivlar inte våra sinnen, eller hur?

– Sant, herrn, jag tror att det jag ser och hör finns.

– Alldeles riktigt, det räcker långt, min gode man, men det räcker inte alltid hela vägen. Alltså, vet vi nu både vad åska är och att åska finns?

Den yngre satte sig, helt regelvidrigt för en vakt på post, ned på en stubbe och såg upp mot himlen.

– Det har vanligt folk alltid vetat, herrn, sade han. Men varför åskar det mindre på vintern?

Medikus blev svaret skyldig och bytte ämne.

– Men vet ni vad en måneklips är?

– Mån ... vadå?

– Månförmörkelse. När den lysande månen blir alldeles mörk ett tag och sen börjar lysa igen? Är det en eld i månen som släcks och tänds igen?

– Vi vet inte, herrn. Allt ligger i händerna på Gud. Kanske han vill meddela oss något?

– Ni har sett att månen ibland blir alldeles mörk och sedan ljus igen, eller hur?

Den yngre skakade på huvudet medan den äldre nickade.

– Så då både vet ni och vet inte att det finns något som kallas måneklips?

– Vi vet inte att det kallas så, herrn, sade den äldre, men jag har sett det.

– Nå, nu vet ni. Säg mig då, kan månen, om den är full och lyser, kasta en skugga på jorden om ingenting finns emellan dom?

– Nåt sånt har jag aldrig hört om, sade den äldre och den yngre nickade men föreföll allt mindre intresserad av samtalet.

– Alltså, om måneklipsen tillhör månen, och det är omöjligt för månen att kasta en skugga på jorden om ingenting finns emellan dom, inte ens ett moln, så måste en eklips förorsakas av en eld i månen som slocknar och sedan tänds igen.

– Så verkar det, herrn.

– Men ni vet att månen och solen kretsar runt jorden, som är som ett klot, en boll?

– Dom säger så, herrn, sade den äldre.

– Så ibland kan det hända att jordklotet hamnar mellan solen och månen?

– Jo.

– Och att jordklotet kastar en skugga på månen?

– Ja.

– Men om det är en eld i månen, så borde den fortfarande lysa?

– Jo, herrn, jag har sett den, för den liksom glöder vid en sån här ... månellips.

– Alltså?

– Vi förstår inte herrn längre? Vad herrn frågar om?

– Är månförmörkelsen jordens skugga på månen eller en eld i månen som falnar och bara glöder och sen flammar upp igen?

– Svårt att säga herrn. Bara Gud vet. Kanske båda, herrn.

– Alltså, kan vi, bara för att vi kan kalla något för någonting, till exempel åska, veta att detta något finns?

– Nej, herr Medikus, vi måste se det eller höra det.

– Och om vi vet att något finns, till exempel månförmörkelse, kan vi, bara för att vi vet att det *finns*, veta vad det *är*?

– Nej, herrn, sade båda med en röst.

– Nej, naturligtvis inte, för att veta vad något är, så måste vi veta vad som orsakar det. Nå, mina vänner, fundera på det, och tack för upplysningen. Det stundar oväder, helt visst, även om det inte blir åska! Gud vare med er!

Medikus kunde sin Aristoteles och fann ett nöje i att undervisa. Han hade läst allt som han kommit över, på både latin och grekiska, en bokmal. Han hade studerat vid universiteten både i Prag och Wien och tillika i Leuven och rekommenderats kejsaren för detta fälttåg av ingen mindre än professorn vid det senare, den kejsarliga hovläkaren Vesalius. Trots all hans bokliga kunskap, alla hans ansträngningar, hans noggranna analyser av kejsarens exkrementer, konsultationer med Vesalius och försök att hitta nya kurer baserade på ölgräs blev kejsaren inte bättre. Hans giktattacker

blev allt smärtsammare och han kunde gå bara med svårighet. Allt oftare måste han bäras i bärstolen och att bara komma in i den innebar svåra smärtor. Om man skulle tyda det värsta till det bästa var det för att han inte följde Medikus ordinationer. Saltat viltkött, flottdrypande korvar och starka kryddor, allt som Medikus hade förbjudit honom, sköljdes ned med flera liter iskall öl. Det var som om kejsaren inte litade på den medicinska vetenskapen. Som om han tog den för ren vidskepelse. Å andra sidan, om Medikus skulle tyda allt till det värsta, så hade kejsaren rätt. Vetenskapen visste ingenting. Medikus hade haft drömmar, egendomliga drömmar som förde honom långt bortom hans erfarenhetsvärld, han vandrade i stora städer med hus som räckte ända till himlen, med vagnar som rullade längs breda gator utan någon som sköt på eller oxar som drog, gigantiska stela fåglar som glidflög utan att röra på vingarna, båtar som klöv vattnet i stora vågor utan vare sig segel eller roddare, varelser med hjul istället för ben, och som färdades med en muskötkulas hastighet, upplevelser och ting som han inte hade något namn för, och som han aldrig anförtrott någon. Fanns dom eller fanns dom inte? Han anade att om han visste vad det som fanns, var, så skulle han bli rikare och mäktigare än både kejsaren och de högfärdsblåsor, som han nu måste uppvakta med att nosa i deras exkrementer och till och med smaka på deras galla.

Medikus hade länge anfäktats av detta tvivel. Om vad det som fanns *var*, om det var något verkligt eller kanske bara en dröm, och om det *var* vad man sade att det var. Om det gick att tala om sådant som inte fanns. Kanske det värsta var att han innerst inne var en kättare. Inte någon Lutheran eller Calvinist och inte så att han tvivlade på Guds existens men han såg med förvåning på människornas blinda förtröstan. Hur kunde de bara *tro*? Värst av alla var Luther med sin Sole Fida, Tron allena. Hur kunde de lita på den Gud de kallade sin? Att han var på deras sida, och inte på fiendens. Eller någon tredjes. Vem av alla som åberopade honom hade rätt? Varför så gruvliga straff, som att brinna i helvetet, om man nu hade fel? Ordet kunde ju tolkas så olika. Och vissa påståenden var ju så uppenbart orimliga, som att den ende Guden inte var en, utan på samma gång tre: Gud, Sonen och Anden. Ännu värre, vissa trosriktningar erkände bara två. Medikus hade försonat sig med tanken på såväl en som tre (men inte två, och att tro på en enda kunde vara kätterskt) och till och med fyra, om han räknade in Maria, Jesu moder? Han höll till och med för rimligt, vad han hört från långväga resenärer, att det längre bort än där turkarna bodde (som ju trodde på en enda Gud) fanns hur många Gudar som helst. Om man än en gång skulle tyda det senare till det bästa, så var en alla och alla en, eller annorlunda uttryckt: Allt som är, är något annat, som är något annat, som är ... han visste inte om han skulle fortsätta tanken utan slut eller om han skulle vända den tillbaka till början, ungefär så som en triangel eller en kvadrat sluter sig själv, eller som en månghörning med så många och oändligt diminutiva sidor att den slutade som en cirkel, med cirkelns enhet. Ja, Gud var

nog en cirkel. På samma gång enhet och mångfald, som Cusanus hävdade. Två kunde däremot vara varken enhet eller mångfald.

Detta framgick klart av matematiken. Därför måste man studera matematiken och upptäcka så många av matematikens mysterier som möjligt. I matematiken låg Guds väsen fördold. Även om Gud, av något skäl, måste transformera sig till Sonen för att visa sig för och övertyga människorna om sin existens och goda avsikt, kunde man i matematiken, även om det ännu låg utanför människans räckvidd, se hans verk, Skapelsen, i all sin fulländning. I matematiken låg de eviga sanningarna nedskrivna på ett språk, som inte var av Adam fallet.

Nej, Gud fanns nog, därom tvivlade han inte, i en eller annan form, eller i alla former samtidigt, och hans skapelse uppenbarade sig i olika gestalter eller transformationer, omvandlingar. Transformationer, som följde på varandra enligt matematikens stränga logik, en logik som ännu låg långt bortom människans fattningsförmåga men som – och det var säkert Guds avsikt – Skapelsen av egen kraft skulle kunna utröna. Och människan var bara en av dessa ändlöst många transformationer, föreningar av olika ämnen som i Medikus eget alkemiska laboratorium parade sig med varandra till nya ämnen med egenskaper som inte fanns hos de ursprungliga. Som när han smälte ihop koppar och zink och fick ett ämne som var hårdare än både koppar och zink. Allt underkastat transformationernas lagar som ständigt upprepade cirkelns återkomst till och i sig själv, tillblivelse, jäsning, förgängelse och åter tillblivelse, allt i flux. Som månen, som kom som en bondes skära, fylldes och försvann som en omvänd skära, om och om igen. Som solen, som steg upp, nådde zenit och steg ner och upp igen.

Han hade hört talas om en astronom i det katolska Polen vid namn Kopernijnk, som hävdade att jorden, månen och alla planeterna rörde sig runt solen. Och denne polack hade inte behövt bestiga kättarbålet. Medikus hade undrat varför? Kunde Aristoteles ha fel? En astronom vid hovet hade anförtrott Medikus förklaringen. Polacken hade inte påstått att solen var i centrum, bara utarbetat ett beräkningsschema som, *om* solen var i centrum, gjorde det enklare att beräkna alla himlakroppars banor. Denna förklaring hade skakat Medikus i grunden. Så kunde man inte använda matematiken. Skapelsens förborgade matematik var inte “som om”, den var på riktigt, den verkliga världen. Alltså, *quod erat demonstrandum* solen, inte jorden, var i centrum, om Kopernijnk hade rätt. Konsekvenserna av denna slutsats fick Medikus alltjämt att skälva, han såg bålet flammor stiga upp, kände värmen under fotsulorna, och han gömde sin kätterska slutsats djupt i sitt inre.

Nej, bort djävulska tanke, solen och månen var bara transformationer av något annat, även om Aristoteles hävdade att åtminstone solen var evigt densamma. Transformationer, som utvecklade värme eller kyla som när han blandade snö med salt. Transformationer, som följde sträng logik och alltid förlöpte i konsekvens därmed.

Något lugnad av sina tankar vandrade han i skymningen tillbaka mot lägret, medan han begrundade kejsarens berättelse. Några änglar hade Medikus aldrig skådat, inte ens i sina drömmar. Kejsaren hade visserligen *sett* ängeln, ergo ängeln *fanns*, men Medikus tvivlade. Sinnena *kunde* bedra. Kejsaren var inte sig själv, anspänningen, krigssituationen, desertationerna, hoten om myteri, gikt och för lite sömn, till och med Medikus egna dekokter, kunde ha förlett hans sinnen. *Kanske* föll han sittande i sömn och drömde alltsammans vid det första besöket. *Kanske* hade alltsammans med åskan att göra; ljusklot som liksom smög sig in ett rum och upplöstes med en knall, hade Medikus både läst och hört talas om. Nej, stenen var inte av gudomligt ursprung, det var inga ockulta krafter i omlopp.

Som alla alkemister var Medikus besatt av tanken att finna formeln för guld. Han anade att stenen bar på något ännu värdefullare. Om han kunde förstå vad stenen *var*, orsaken till den snabba och starka värmeutvecklingen, skulle han bli rik, ja, rikare än om han lyckades med sina hittills ofruktbara försök att göra guld. Den starka värmeutvecklingen måste vara av samma karaktär som solens; och solen en kaka av dylika stenar, solstenar, så som kornkrutet bakades ihop av det finare mjölkkrutet med hjälp av brännvin och kolpulver. Han var väl bevandrad i krutets våldsamma transformation när tänddonet sattes till fängörret, explosioner ibland så förödande att kanonrören sprängdes i småbitar. Genom olika inblandningar med brännvin hade konstruktörerna allt bättre kunnat kontrollera förloppet av explosionen och anpassat kornstorleken till olika vapen. De kanonbesättningar som hellre drack upp brännvinet än använde det till att dosera rätt krutblandning fick ofta ett grymt slut.

Att stenen både kunde uppta värme och avge värme var alltså inget märkligt i sig – det gjorde alla stenar. Att den gjorde det så snabbt, och ändå så kontrollerat, utan explosion, förundrade Medikus. Han hade bevittnat det själv. Som läkare hade han tränat sinnena att märka de svagaste förändringar och han litade på sina sinnen. Hemligheten fanns inte bara i stenen. Han hade aldrig läst eller hört omtalas att solen någonsin skulle ha exploderat. Gud var en alltför skicklig konstruktör. Transformationen av solen skedde ytterst kontrollerat, i lagom doser, starkare ju högre den steg på himlen. Quod erat demonstrandum, värmeutvecklingen varierade med solhöjden. På samma sätt måste stenens värmeutveckling vara beroende av något, som styrde den – men vad? Något som gick att kontrollera på samma sätt som det kornade krutet – men hur? Var det något i stenen självt, i dess elementära beståndsdelar eller en egenskap. Om han kunde finna ut vad, vad det var, hade han funnit något mer värdefullt än formeln för guld. Solar på jorden!

Medikus beslöt att göra en ny visit. Han måste till varje pris förhindra att kommandanten och flickan återfick friheten innan han hade utrett deras roll i stenens verkan. Och vad var då rimligare än att han, Medikus själv, kontrollerade flickans tillstånd. Om han bedömde att hon inte skulle klara

den riskfyllda överfarten till andra sidan, skulle kommendanten inte överge henne, det var han helt övertygad om.

Vakterna kände igen honom och steg undan utan ett ord. Han fann modern lutad över ett kokkärl vid den öppna elden. Uppenbarligen förberedde hon kvällsvarden. Han förklarade sitt ärende och visades till kammaren, där kommendanten och flickan vilade medan fadern vakade över dem halvsovande på den enda stolen i hörnet. Han reste sig och tog Medikus välkomnande i handen. Han verkade lugnad av att se honom, det låg förtröstan i hans handslag. Kommendanten sov djupt. Flickan reste sig oroligt i halvsittande ställning, men som också hon verkade känna igen honom, lade hon sig ner igen. "Mitt barn", sade Medikus, "jag vill bara se hur du mår".

Det var som han trott, hon var fortfarande väldigt svag. Att utsätta henne för den fysiska och mentala ansträngning, som en överfart på den strida älven skulle innebära, vore inte tillrådligt.

Det återstod bara att övertyga kejsaren om detta.

4:e dagen, kejsarens tält

Kejsaren vred sig i smärtor på sin fälttron. Stabschefen rullade upp och läste depesch efter depesch, alla med innehåll att läget var förtvivlat. Fältkassan så gott som tom, legotrupporna hade inte fått betalt och deserterade i stort antal, vätan kunde inte hållas borta från krutupplagen och hästarnas foderförråd, vägarna var ofarbara och kanonlavetterna grävde djupa fåror i den allestädes närvarande gyttjan; från kejsarens brorson Maximilian, som i Augsburg försökte utverka nya lån från ockraren Fugger kom inget bud och något tillskott till kassan var knappast att vänta därifrån.

"En stormning med utsikt till framgång är utesluten", avslutade stabschefen sin föredragning.

Tältvakten aviserade att Medikus önskade tala med kejsaren. "Nå, låt honom komma in, låt oss höra vad elände han kommer med" muttrade kejsaren. Stabschefen gjorde en åtbörd som för att gå, men kejsaren hejdade honom med ett tecken, som åtföljdes av en grimas av smärta. "Stanna", sade han, "ni ska få order."

Medikus trädde in. Hans dystra min bekräftade kejsarens farhågor.

– Nå, Medikus, vad elände kommer ni med? Pest i lägret?

– Ers majestät, dess bättre inte, men jag har farhågor för våra fångars tillstånd.

– Fångar? Låt dom rymma bara, så blir vi av med dom!

– Kommendanten och flickan, Ers Majestät, flickan kommer inte att klara en övergång av älven.

– Så, det säger ni. Hur vet ni det?

– Jag blev kallad till huset och fann ett recidiv.

– Recidiv? Tala klartext, Medikus.

– Pulsen är svag, kinderna bleka, hon är mycket trött.

– Så, inget värre. Och kommendanten?

– Han är försänkt i djup sömn. Tortyren ...

– Medikus, vakta er tunga, ingen har torterat honom.

– De måste förbli här, som våra fångar, åtminstone några dagar till.

– Inte alls, Medikus, hör nu noga på, och ni också, general. Vårt läge är förtvivlat, en framgångsrik stormning av fästningen utesluten. Det enda vi kan hoppas på är att fienden kapitulerar, medan vi ännu har några trupper kvar att ställa upp. Vi kan inte vänta en enda dag till. Och det är endast kommendanten som har befogenhet att kapitulera. Och för det måste han återfå sin frihet och återvända till fästningen. Det har jag dessutom lovat, och jag står för mina ord. All vår

verksamhet måste gå ut på att mjuka upp honom, och övertyga honom om att vi kan ta fästningen, att vi helt enkelt har den styrkan. Därför är mina order följande.

Kejsaren hade nu uttalat en så lång harang att han flämtande måste dra andan inför nästa.

– I morgon ska kommendanten och flickan föras i var sin bärstol till älvkanten nedströms, där det är ett område med lugnare vatten, där kommer en flotte, som våra timmermän mycket förtjänstfullt timrat ihop, med tre man på var sida och två vakter med musköter att staka dem över älven. Det är den enda flotte vi har men kommendanten ska ges uppfattningen att vi har och bygger många fler, ja, hundratals, tillräckligt många för att flotta våra trupper över älven. Under transporten ska deras ögon bindas för, så de inte ser eländet här, men tas av vid överfarten så att han övertygas om vår kapacitet att föra över trupper, dessutom ska så många män som kan avvaras ge sig in i skogen med yxor och vad som finns till hands och hugga in på träden, så ljudligt som möjligt, några träd bör också fällas precis då de passerar, någon kan gärna viska i hans öra, att det är träd som fälls för att bygga flottor, ställ också upp trupperna och låt dem skramla med vapensköldarna eller med vad som helst, gör allt ni kan för att det ska låta som en mobilisering. Kort sagt, ni ska skrämma vettet ur honom.

Stabschefen nickade, men Medikus bleknade märkbart.

– Men ... men, Ers Majestät, försökte han, det låter sig inte göra ... flickan ...

– Flickan?

– Flickan ... klarar det inte, hon kommer att dö!

– Inte då, Guds ängel kommer att bära henne över på sina vingar, jag såg ju själv miraklet. Ett mirakel, som gör en stormning ännu mer utsiktslös. Gud är på deras sida, vi kan bara hoppas att kommendanten inte inser det. Han lämnar henne inte här, hur som helst. Och ni, Medikus, som är så angelägen om hennes välbefinnande, får följa dem hela vägen, ända till andra stranden. Några frågor?

Medikus såg ut som han själv behövde vård.

– Ste ... stenarna, sade han, ni lovade mig dom.

– Stenarna? Vad är ett par stenar? Miraklet finns mellan dessa två – ungdomar. I kärleken. Ni, herr stabschef, överlämnar stenarna till honom ikväll. Vi är fiender, men inga tjuvar. Och ni, herr Medikus, kan ju be honom vackert om att få dom för era tjänster.

Kejsaren grävde i djupet av sina vida byxor. Medikus betraktade förskräckt hur de giktbrutna händerna darrade, när han med svårighet fiskade upp stenarna ur djupet. Stabschefen svepte omsorgsfullt in stenarna i en tygtrasa och stoppade dem i rockfickan.

– Detta är mina order, gå nu tillsammans, och förbered dem för befrielsen i morgon.

Med dessa ord avslutade kejsaren audiensen. Han var grundligt trött på alltsammans. Allt han ville var att avtåga med någon heder i behåll, även om hans rykte som strateg skulle få sig en knäck – om kommendanten kapitulerade så mycket bättre, men han trodde inte på det och det var honom egentligen likgiltigt. Om han tog den här fästningen i periferin gjorde strategiskt varken till eller från. Han ville återvända till Bryssel och vila ut, återvinna krafterna, besegra gikten och om det behövdes utrusta en ny här till våren för att slå direkt mot Frankrikes hjärtpunkt.

4:e dagen, Medikus laboratorium

Medikus var djupt skakad. Allt tycktes gå ifrån honom. Stabschefen plöjde fram före honom i gytthan. "Vansinne att låta fågeln slippa ur buren så lätt", mumlade han över axeln, "vet ni vad Moritz av Sachsen sade när han lät kejsaren slippa undan till Villach?" Medikus visste det men svarade inte. "Jag hade inte en tillräckligt stor bur för en så stor fågel, lär han ha sagt", flinade stabschefen rätt, "nå, order är order, och om stormningen har han absolut rätt." Medikus skrattade inställsamt. "Gikten har gått hårt åt honom. Kylan gör det bara värre. Vet ni, vi behöver värma och styrka oss inför mötet med kommendanten. Mitt provisoriska laboratorium ligger här bredvid, vi kan tulla lite av brännvinet." "Ni har rätt", instämde stabschefen, "om ni bjuder, så tackar jag inte nej."

Medikus styrde stegen mot vad som såg ut som en uppkastad jordkällare med en löst hängande barriär av snabbt tillyxade och hopfogade smala vidjestammar, skramlade fram en stor nyckel ur en nyckelknippa han hade hängande i sin livrem och satte den i ett grovt smitt hänglås. Låset gav gnisslande efter och dörren föll upp och avslöjade en kolsvart hålighet. Medikus försvann in i håligheten och upplöstes av mörkret. Snart tog han åter form i skenet av ett brinnande ljus och bjöd med en handvändning stabschefen att träda in.

Stabschefen tog tillfället i akt att värma händerna över ljuset medan han såg sig runt. Det var första gången han fått förtroendet att besöka Medikus laboratorium, vilket enligt hörsågen fraktades runt med truppers rörelser, nedpackat i flera trälårar, vilka nu vänts på sidan och staplats på hög som en hylla för att lättare kunna presentera sitt innehåll: etiketterade burkar, halvöppna tygpåsar med olikfärgade pulverblandningar, retortrar, glaströr i flera längder, en del böjda eller skruvade i de mest fantasifulla krumbukter. Här och där låg böcker i travar eller stödde sig mödosamt på varandra. Några utgjorde lock på annars öppna burkar med stenar, grus, sand och jord, andra låg uppslagna på det dukförsedda bord, där ljuset brann i en tennhållare med fingeröra, och på golvet. Det var en sådan röra att Medikus med foten fick röja undan bland böckerna för att komma åt en trebenad pall, vilken han först måste befria från sin uppgift att härbärgera en hög med dokument av olika material och storlekar. "Mina opublicerade skrifter", sade han ursäktande och bjöd stabschefen att slå sig ner. Från en lår tog han fram två spetsglas, och från en annan lår en rektangulär flaska. "Venetianska, prima vara", sade han. Stabschefen hade bara ögon för innehållet. "Ni bränner själv", frågade eller konstaterade han och skruvade sig på pallen. "Vem annars?" blev svaret och stabschefen tillade helt kort: "Vem annars än vettenskapens maestro." Medikus höllde upp, de vände

glasen upp och ner i strupen och proceduren upprepades. "Det värmer", sade stabschefen och gav intryck av att den trebenade pallen inte var särskilt stabil.

Medikus höll så en lång föreläsning för stabschefen. Vad var värme? Det fanns olika uppfattningar bland de lärde, började han, uppfattningar som ännu inte var religiöst eldfångda. Katoliker och protestanter kunde diskutera det och till och med åberopa islamska arabers åsikter utan att fördömas från predikstolarna. Var värme, som flertalet hävdade, en egen substans liksom de fem elementen jord, luft, eld, vatten och den himmelska etern, alltså ett sjätte element, som de andra elementen kunde förena sig med, eller var det en blandning av dessa fyra eller fem (Medikus hörde till dem som tvivlade på eterns existens, han reserverade sig på den punkten, sade han), en egenskap som framkom när dessa famnade varandra? Stabschefen var säkert väl medveten om (förmodade Medikus) att varmt vatten och varm luft enligt alla redovisade erfarenheter tog större plats än kallt vatten och kall luft, vilket enligt förespråkare för den första hypotesen visade att värme var en substans i sig, som tog plats, mer ju varmare, och som kunde skiljas ut och förvaras. Och att varmare eld tog större plats var förutsättningen för alla eldvapen. Blev den för varm, för snabbt, sprängde den eldröret, som nog herr stabschefen visste. Om man tömde ett rum på luft – "omöjligt", invände stabschefen, varpå Medikus svarade undvikande att även om han hade observerat att is, som han inte kunde förstå annat än som en transformation av rent kallt vatten, trots att den var kallare än vattnet ändå tog större plats, ja, undanträngde tillräckligt mycket vatten för att flyta ovanpå, enligt vad Arkimedes lärt, så hade han i sitt laboratorium kunnat konstatera att vissa ämnen, vars volym han uppmätt och vägt var för sig på en balansvåg, när de väl omfamnat varandra avgivit värme och tagit både mindre plats och fått vågen att väga över åt andra hållet, varför han höll fast vid hypotesen att det varma tog större plats än det kalla. Om man alltså tömde ett rum helt på luft, skulle man kunna fylla rummet med ren värme och tömma det igen. Och om man snabbt och kontrollerat kunde variera värmeinnehållet, mera-mindre-mera enligt cirkelns princip, skulle man kunna pressa en kolv fram och tillbaka, och överföra rörelsen mekaniskt till ett hjul och ... om värmen kunde överföras till ett annat föremål, en egenskap som han trodde stenarna hade, kunde det användas för att skicka meddelanden över längre avstånd och ... ja, herr stabschefen förstod nog möjligheterna, inte minst för krigföringen.

Att värme blandade sig med luft, antingen som en egen substans eller som en, transformerad egenskap hos luften, var obestridligt, avslutade Medikus föreläsningen. Stabschefen satte upp en min som uttryckte allvarlig skepsis, alternativt att han inte begripit någonting. Och nu, den här stenen. Flickan och kommendanten hade en del i det hela, visst. Var det bara de som kunde åstadkomma stenens plötsliga värmeutveckling? Var de utbytbara? Han hade inte haft någon tid alls – att *experimentera*, som han kallade det. Han hade inte fått tillgång till stenarna. Kejsaren hade

hållit dem för sig själv. Frågan var ytterst viktig att få besvarad. Kanske kunde han få låna stenarna en liten stund, givetvis under stabschefens överinseende?

Stabschefen hade trots sin min av tvivel, eller så var minen resultatet av föreläsningen, hittills lyssnat uppmärksamt på Medikus, men nu fick han allt svårare att koncentrera sig.

– Vad tänker ni göra? frågade han.

– Jag ska värma den ena och se om värmen flyttar sig till den andra.

– Ni förstör dom inte.

– Nej, nej, det är ingen som helst risk.

– Ni suktar allt efter dom här stenarna, eller hur?

– Ett experiment bara!

– Om experimentet slår väl ut? Då vill ni väl behålla dom?

– Kanske kommandanten är vänlig nog att ge mig dom.

– Tror jag inte, och i så fall lär nog *vi* ta hand om dom.

– Vi kanske kan samarbeta?

– Inte omöjligt. Men om experimentet misslyckas, om det visar sig att stenarna fungerar bara i händerna på kommandanten och hans frilla?

– Då har kejsaren rätt, ett Guds mirakel.

– Nå, jag föredrar vettenskapen framför mirakler. Vad sägs om ett glas till, herr Med ... ikus? I gengäld.

Medan Medikus fyllde på hans glas med ryggen mot honom grävde stabschefen i sin ficka. Medikus darrade lätt på handen, när han överlämnade glaset och tog emot de två stenarna. Han tog sedan fram en trekantfot på vilken han lade ett tunt och glest järngaller, på vilket han i sin tur placerade den ena stenen. Han smulade en bit torkad björknäver på ett bleckfat under foten och tände på med lågan från ljuset. Den andra stenen lade han en armbåglängd därifrån. Sedan följde han experimentets förlopp, han höll vänsterhanden över den första stenen och svepte högerhanden över den andra som för att lokalisera den förflyttade värmen; plötsligt kastade han en blick på stabschefen och torkade samtidigt vänsterhanden på byxlinningen och sänkte sedan högerhanden allt närmare stenen, och lade den slutligen över stenen. "Nå ... å", frågade stabschefen. Medikus märkte att han började få svårt att fokusera blicken. "Nej, iskall", sade Medikus.

"Fårr jag känna, rå, kanske bara ...", sluddrade stabschefen, och reste sig med yttersta svårighet från pallen som han fick på fall, möjligen hjälpte Medikus till, raglade, snavade över en uppslagen bok på golvet och drog ner bordduken när han förgäves sökte återvinna balansen. Den brinnande nävern följde med och antände boken, som flammade upp och sin tur antände duken. Stabschefen brakade in i stapeln av trälådor, som föll över honom, några pulverblandningar exploderade och

förvandlade laboratoriet till ett helvetiskt fyrverkeri. Medikus försvann ut, medan stabschefen kämpade för sitt liv bland lårarna.

Några soldater rusade till och omringade Medikus. "Är ni ensam, Herrn", ropade en av dem. Medikus ruskade på huvudet och soldaten kastade sig utan att tveka in genom öppningen till helvetet. Strax kom han ut stöttande den svartrykande stabschefen. Denne gjorde sig fri, grep Medikus om strupen och röt: "Skurk, ert liv som betalning för mitt och stenarna, var är stenarna?". Först när Medikus såg ut att krepera av andnöd, lättade stabschefen på greppet. "Stenarna, för djävulen, var är stenarna?" När orden "Kvar därinne!" trängde ut ur den befriade strupen, föll stabschefen på knä som om han träffats av en förlupen kula och återopade återigen Djävulen. Sedan till soldaterna: "Visitera honom!"

En av soldaterna kopplade bakifrån ett grepp under Medikus armar och höll huvudet i ett skruvstäd, medan en annan kastade sig på knäna och började känna nerifrån stövlarna och upp. "Ingenting, general" rapporterade han efter en grundlig undersökning. "Väskan", skrek stabschefen, "medicinalväskan." Soldaten plockade ut flaska efter flaska, tänger och pincetter och vände ut och in på burkar med pulver. Ingenting. Till slut vände han upp och ner på väskan. Två stenar föll till marken och lyste som fågelägg i ett rede i gytjan framför stabschefen. Stabschefen tog ett simtag mot dem, greppade dem och reste sig mödosamt med en blick mot himlen, som om han sökte ett vittne.

"Medikus, ni är en förbannad tjuv och mordbrännare", sade han, "följ med, vi har inte talat färdigt, vi har arbete att göra". Två soldater ställde upp vid Medikus sida och tog honom hårdhänt under vardera armen, medan Medikus kastade en slocknad blick på det glödande hål, som varit hans laboratorium.

Det var en märklig syn som mötte de soldater som hade något att bestyra utanför tälten i den mörknande aftonen. Snögloppet hade upphört och månen, som ännu inte intagit sin fulla form, var den enda som belyste sceneriet. Några soldater, som inte var helt nyktra, vilket gällde de flesta, trodde sig se Djävulen själv när stabschefen, svart i ansiktet och med svedda kläder, drog fram genom lägret i sällskap med Medikus, som mer släpades av två soldater än gick själv. Rykten började cirkulera. Ännu märkligare skulle det bli. Order korsade luften, yxor och megafoner delades ut. Efter, som det tycktes Medikus, en evighet, trycktes han ner på en bänk i den byggnad som tjänade som stabskvarter. Stabschefen lät utrymma rummet och sade med hotfull röst:

– Nu, herr Medikus, ska vi prata allvar? Tror ni att en erfaren krigsman som jag, som har kämpat och segrat vid Mühlberg och sett turken i svartögat i Tunis, som har skådat alla vidunder i Amerika landen och som har haft med de mest beräknande, illistiga skurkar som finns på denna jord att göra, skulle låta mig luras av en simpel charlatan som ni. Erkänn att ni försökte stjäla stenarna, vilket

slutade med mordförsök på ingen mindre än er högste chef. Jag såg nog att ni bytte ut stenarna, efter att ni lyckats lura i mig, det ska erkännas, någon djävulsdryck som ni hällde i mitt glas.

– Dra åt korparna! Jag har ingalunda gjort något sådant, ni var berusad helt enkelt, och det av egen förskyllan, dessutom är ni inte *min* chef, så stabschef ni är, jag svarar bara inför min kejsare.

– Och vem tror ni att kejsaren tror på? Han betraktar er liksom jag som en narr, en skämtläkare, och det är märkligt att han anförtror er något överhuvudtaget, har han nånsin trott på era häxkonster, ert hokus-pokus-filiokus. Filiokus-Mediokus, det sägs att ni tvivlar i tron, tror mer på vettenskapen. Hur kom ni hit till lägret för övrigt, ni bara dök upp? Jag behöver bara viska i kejsarens öra, så går ni till historien som en kättare, om man ens kommer att minnas en sån ynkedom som er. Nå, vi tror det är värre än så, och vad som hände nyss stärker denna vår tro. Vi tror att det här med stenarna har fått er att brista i omdöme och, än värre, i lojalitet mot kejsaren. Vad tror ni för övrigt om kejsarens förstånd? Är han längre tillräknelig? Miraklet?

– Varför frågar ni en narr, herr General?

– Märk inte ord, Medikus. Det här är allvar.

– Vad menar ni egentligen?

– Ni kan inte längre hindra att kejsaren ger kommendanten fri, men flickan ... ni behöver henne för era experiment. Ni verkar alltför mån om hennes hälsa, om jag får uttrycka mig så.

– Jag *är* mån om hennes hälsa – och lycka! Vart vill ni komma?

– Vi vet att ni har besökt Yrsa, hon brukar tillhandahålla vissa tjänster, om jag uttrycker mig så.

– Ja, än sen. Har inte ni?

– Ni är prästvigd, eller hur? Vad gjorde då *ni* där?

– Hon kanske behövde en präst.

– Försök inte! Hon har också gjort kommendanten en tjänst genom att gömma honom den första natten, och vi har pressat henne, om man säger så, och hon skulle inte ha något emot att flytta till andra sidan. Ni kan ha kommit på idén att byta ut flickan mot henne, kanske i maskopi med kommendanten.

– Det här är ju vansinne! Han skulle aldrig göra något så svekfullt.

– Nej, han är troligen inte inblandad och kommer att ha ögonbindel enligt kejsarens order. Mycket raffinerat uttänkt. Kanske har ni trott att vi skulle gilla idén – jag gillade en fälla för er tidigare idag. Ni nappade! Och försökte norpa stenarna från mig. Mycket raffinerat, men vi är steget före.

– Och flickan, vad skulle jag göra med henne?

– Ni tänkte gömma henne förstås, och vårda henne, tills kommendanten kapitulerar. Ni kanske tror att han kommer att tacka er sedan.

- Jag drömmer, det här är ju fullständigt osannolikt. Jag kommer att vädja till kejsaren.
- Herr Medikus, har jag inte uttryckt mig klart om ert öde i så fall.
- Jag bedyrar, jag är fullständigt oskyldig till sådana tankar.
- Kanske inte längre, eller hur?
- Vad menar ni? Inte längre?
- Nå, vi glömmer det hela. Ni är varnad. Ni är ingen dumbom, Medikus, men en syndare, prästvigd dessutom. Och ni ska dela ut sakramenten. Fy för fan!
- Även en syndfyll präst får utdela sakramenten.
- Sak samma. Jag tror vi förstår varandra. Låt er eminenta hjärna arbeta. Jag går och tar ett glas, jag är bakfull tack vare er finkelblandning, sen har jag ett besök att göra hos kommandanten.

Medikus var ingen dumbom. När insikten om stabschefens dubbelspel rotat sig i honom kändes det som om blixten genomborrat honom. Han skälvde från topp till tå. Allt, allt var lögn. Han hade inte bytt ut stenarna, stenarna i väskan var de han hittat vid älvstranden. De äkta stenarna låg kvar inne i det nedbrända skjulet, som varit hans laboratorium. Men de var inte förlorade. Stenar brinner inte. Hans eminenta hjärna började mycket riktigt spinna, dess hjul kugga in i varandra igen. Olika schackdrag, olika ställningar dök upp lika talrika men efemära som fallande snöflingor, till slut återstod bara Luis Ramirez de Lucenas råd i den schackbok, som nu troligen blivit lågornas rov, “se till att motståndaren är berusad”, vilket onekligen gällt stabschefen. Han hade ändå gjort ett drag som hotade att ställa Medikus, och kejsaren, *shah mat*. Medikus hade ofta dristat sig till att besegra kejsaren i detta spel. Nu var det inte längre ärligt spel, utan kejsaren var bokstavligen överfallen från bakhåll. Om Medikus inte gjorde vad som förväntades av honom, att byta ut flickan mot Yrsa, skulle stabschefen anklaga honom för mordförsök. Och han skulle kunna rada upp flera vittnen. Inte kättarbålet väntade Medikus, men bålet likafullt. Utgången skulle bli densamma, även om han uppfyllde förväntningarna. Stabschefen skulle inte tveka att kasta skulden på honom, om och när förräderiet upptäcktes. *Sed contra*, även om Medikus inte var någon dumbom, kunde han agera som en, som om han inte hade förstått stabschefens dubbeltal. Han kunde lugnt låta saken ha sin rätta gång. Stabschefen skulle bita ihop och ruva på hämnd, som Odysseus i hemlighet bakom tändernas stängsel. Det var trots allt hanterbart om nu inte kejsaren låg bakom det hela, förstås. Den möjligheten kunde inte uteslutas. Åter, å andra sidan, stabschefen och Medikus hade onekligen gemensamma intressen och stenarna var inte förlorade, om han nu bara hittade dem i bråten. Efter att han låtit hjulen snurra ännu några varv och övervägt alternativen fler än en gång, sade han tyst till sig själv, “om stenarna inte kommer till Medikus, får väl Medikus komma till stenarna.”

Fastän endast månen belyste de sorgliga resterna av laboratoriet, kunde vakterna se ett irrande ljussken därifrån. När de undersökte det närmare, träffade de på Medikus, och när de ställde frågan

vad han gjorde, fick de svaret: “Jag letar efter min oskattbara schackbok. Se, vilken tur i olyckan, jag har funnit den!”

4:e dagen, kommendanten

Kommendanten gick oroligt av och an. Då och då stannade han till, pressade samman handflatorna och sträckte dem mot taket, som om han åkallade hjälp från ovan. Stabschefen hade alldeles nyss lämnat kammaren. Det han sagt hade skakat kommendanten, samtidigt som det sått ett frö av hopp. Stabschefen hade helt kort meddelat att både kommendanten och flickan redan i gryningen skulle föras över älven med en av kejsarens många flottor, enkom byggda för den förestående stormningen. Sedan hade han bett att få tala med kommendanten inför fyra ögon.

– Herr kommendant sade han med låg röst, oss emellan, hör noga på, jag kan bara viska, kejsaren förbereder en komplott mot er.

– Och det säger *ni*?

– Ni måste lita på mig. Vi är för tillfället fiender, vilket jag beklagar. Vad vi hört, är ni en hängiven katolik, vi behöver er i kampen mot kättarna. Vi ser gärna att ni kapitulerar, men om inte – er så kallade fästning, fast det bara är en enkel borg, ligger i periferin och betyder ingenting för oss, så vi kan lika gärna ge upp. Kejsaren däremot är besatt av sin berömmelse och vill hämnas flykten över Alperna. Han tror att han kan mjuka upp er genom att spela falskt.

– Hur?

– Han har, i ett svagt ögonblick, ni förstår han är inte längre tillräknelig, lovat er och er ... trolovade fri lejd. Han, och vi, inser att borgen inte kan, inte får, inte kommer att kapitulera om inte ni ger ordern. Därför är er närvaro där nödvändig. Han har tyvärr ändrat sig vad gäller er ... trolovade. Henne tänker han behålla fortsatt som gisslan, och därmed återställa status quo, förutom ...

– Förutom?

– Förutom den förtvivlan han räknar med att ni ska uppleva, när ni upptäcker att er fr ... er trolovade, när ögonbindeln tas av, inte är den ni tror, utan ...

– Vem?

– Yrsa, ni känner henne, hon gömde er första natten, så han har en hållhake på henne.

– Min Gud, denne man är djävulen själv.

– Ni sade det.

– Hur ska det gå till?

– Hans livmedikus kommer någonstans på vägen att byta ut dem. Varför tror ni att ni ska ha ögonbindlar?

– Jag kommer att slita av dom.

– Gör inte det. De är er förbundna. *Jag* kommer nämligen att förhindra utbytet utan att någon upptäcker det, jag har en hållhake på livmedikus. Kejsaren kommer själv att närvara vid överskeppningen och om han upptäcker att er "trolovade" inte är den han tror, om jag uttrycker mig så, kommer han att inställa det hela. Ni måste lita på mig och absolut inte demaskera henne. Annars utsätter ni mig och er för en stor fara. Det är mitt villkor.

– Hur ska jag kunna lita på er. Ni är ju en förrädare. Varför gör ni det här?

– Av omsorg om vår tro, vårt heliga tysk-romerska rike, om kejsaren, han är just nu inte herre över sig själv och handlar i affekt. Vi behöver er och sluta fred; om ni samarbetar, kommer ingen, utom ni och jag och den uslingen till livmedikus, och honom kommer jag att ta hand om, veta om det här. Kejsaren kommer att tro att er trolovade är gömd någonstans, ni behöver inte kapitulera och vi avtågar när vårt ultimatum gått ut utan någon manspillan överhuvudtaget. Nå, tiden är kort, jag vet att ni alltid talar sanning, litar ni på mig?

– Nej, general. Vem av er kan lita på vem?

– Ingen, hertigen, nå, nu vet ni, hur det ligger till. Alternativen är att er trolovade förs till Bryssel och ni ser henne aldrig mer. Eller ni kanske vill göra henne sällskap där. I fångenskap. Valet är ert? I gryningen kommer två bärstolar och eskort att hålla här utanför. De kommer att ha en uniform åt er, vår, ni klär ju i den, som vi vet, och ni kommer att få masker och ögonbindlar. Vi kan inte riskera att någon i våra trupper känner igen er. Några kan ha varit i er sold tidigare. Vi räknar med att ni är klara. Själv måste jag förbereda maskeraden till stormning. Kejsarens order! Adieu, Sire?

– Generalen, en sak till. Stenarna?

– Vilka stenar?

– Ni vet vad jag menar? Våra stenar, hennes och den jag hade med mig, ni tog den ifrån mig.

– Ni får dom i morgon.

– Här. Före avfärden!

– Det kan jag inte garantera. Kejsaren har dom.

– Det är mitt villkor, general!

– I så fall, överenskommet!

När stabschefen hade gått hade kommendanten påbörjat en ödesvandring mellan tvivel och hopp. Längre fick han dock inte fortsätta denna. Vakten tittade in: "Herr Medikus är här. Han vill höra hur ni mår? Ska jag släppa in honom?"

Kommendanten nickade bara till svar. Medikus trädde in i kammaren:

– Sire, ursäkta att jag tränger mig in, ni har hört vad som väntar i morgon och jag ville bara försäkra mig om att ni båda mår bra och klarar överskeppningen.

– Herr Medikus, jag är tacksam för era omsorger och vad ni hittills gjort för oss. Vi mår bra. Hur mår ni själv, klarar ni ert uppdrag i morgon?

– Uppdraget är inte lätt, vi ska färdas över strömmande vatten och jag dessutom fram och tillbaka. Jag måste emellertid försäkra mig om att ni garanterar min återfärd?

– Naturligtvis, jag kommer inte att hålla er kvar på vår sida, om det är det ni syftar på, överfärden råder jag inte över. Mitt ord har ni.

– Kanske era soldater ...

– Jag vet inte hur de agerar så länge jag inte återtagit befälet.

– Och om jag inte tar mig tillbaka ... på grund av andra omständigheter?

– Vilka? Jag förstår inte ...

– Strömmen och ...

– Så tar jag väl hand om er, så som ni har tagit hand om oss.

– Tack, det var det jag ville veta och ...

– Herr Medikus, ni döljer något, ert samvete plågar er. Tala ut!

– Om jag har något ytterst viktigt att berätta som gör att jag inte *vill* ta mig tillbaka, ger ni mig fri lejd hos er?

– Vad har ni att berätta?

– Ni måste ge ert ord först.

– Ja, det har ni.

– Tack, Sire. Man har tvingat in mig i en konspiration mot er, men jag tänker inte genomföra min del av den.

– Vad går konspirationen ut på?

– Jag förväntas i morgon byta ut er trolovade mot en annan flicka.

– Vem?

– Hon heter Yrsa. Ni känner henne redan. Hon är mycket lik er trolovade.

– Det kommer ni alltså inte att göra.

– Jag har en plan, Sire. När den upptäcks, kan jag inte bli kvar på den här sidan av älven.

– Vem står bakom konspirationen.

– Kejsaren och stabschefen, Sire.

– Varför?

– De vill behålla er trolovade som gisslan.

– Och det vill inte ni?

– Nej, jag är bara en medikus, Sire. Jag är mån om hennes hälsa.

– Bara det? Kanske hyser ni också tankar på något annat?

- Gud är mitt vittne, nej!
- Hur ska jag veta att ni inte ljuger?
- Om jag ljuger, så har ni mig i ert våld på andra sidan. Gör vad ni vill med mig, om jag ljuger.
- Om de ändå genomför sina planer utan er, eller upptäcker ert förräderi, hur ska jag då veta vem hon är?
- Kalla det inte förräderi, Sire. Det blir ert val vad ni då gör.
- Jag tackar för ert förtroende, och jag kommer att stå för mitt ord. Ni vet att jag inte ljuger. Låt höra er plan!
- Sire, en sak till måste ni lova förutom fri lejd.
- Vad?
- Att det jag har med mig får jag behålla.
- Vad är det ni vill behålla?
- En schackbok. Den är mycket värdefull, ett av få exemplar.
- Nå, inget annat, jag lovar. Vad går er plan ut på?
- Sire, vet ni att natten efter denna är månen full.
- Ja?
- Och att om ni inte kapitulerat senast i gryningen därefter, stormar kejsaren fästningen?
- Han hotade med det, ja!
- Och han kommer att gå över älven på samma plats som ni ska flottas över.
- Är det möjligt?
- Ja, det är brett men lugnt vatten.
- Det är nerströms, nedanför lägret.
- Han kommer att flytta sina trupper dit. Vet ni vad en måneklips är?
- Jag vet vad ordet står för, men inte vad det *är*. Förklara er!
- Nå, hör noga på. Vi har inte mycket tid på oss.

5:e dagen, kommendanten

Medikus hade kläckt en fantastisk plan. Både kommendanten och hans trolovade skulle bytas ut och ersättas av Armborst och Yrsa. Armborst var en legoknekt, som tagit kvarter hos Yrsa, och var lätt att köpa över. Tillsammans med Medikus skulle båda flottas över älven, dolda bakom masker.

Kommendantens trolovade skulle efter utbytet föras tillbaka till huset, medan kommendanten mot kvällen kunde återvända dit, då huset nu skulle stå utan bevakning. Ingen av dem behövde utsätta sig för flottningens risker. Medikus skulle ta sig till borgen och instruera Comte de Marain att den följande natten i skydd av mörkret, när månekipsen inträffade, fälla vindbryggan och storma över bron med några mannar och säkra den korta vägen till huset så att de alla, vilket inbegrep kommendanten och hans trolovade, kunde återvända över bron till borgen, något motstånd skulle de knappast möta, då trupperna inklusive både kejsaren och stabschefen dragit vidare mot överskeppningsstället, och det fåtal soldater som var kvar, skulle antingen ha deserterat eller vara för berusade för att ens fatta vad som hände.

Planen var så uppenbart beroende av alltför många lyckosamma utfall att kommendanten omedelbart slog den ur hågen, som den goda strateg han var. Kejsaren skulle inte ta miste på honom och Armborst, även med masken på. Och Armborst skulle knappast utsätta sig för risken att bli upptäckt. Medikus måste också ha insett detta. Alltså spelade också Medikus med falska kort. Ville han rentav förhindra överskeppningen? Eller var han desperat? Satsade han allt för att väl över med Armborst och Yrsa schappa.

Kommendanten yppade inte sina misstankar, utan tackade Medikus för hans välvilja och bad att få tänka över planen. När Medikus lämnat huset vankade kommendanten fram och tillbaka i yttersta beråd. Vem skulle han, vem kunde han lita på? Först meddelar kejsaren sin plan, som visserligen stämde överens med hans tidigare löfte men var alltför välvillig och inte stämde med vad han hört om kejsarens karaktär, sedan avslöjar generalen att planen är en komplott varpå kejsarens livläkare meddelar att han tänker sabotera komplotten. Kunde allt vara sant, eller ljög någon, i så fall vem, eller ljög alla.

Efter att ha vridit och vänt på hela frågeställningen insåg han att Medikus inte var problemet – han hade säkert dolda motiv, troligen fiskade han efter stenarna. Huvudproblemet var stabschefen, talade han sanning eller ej. Det var uppenbart att han inte ville att vare sig kejsaren eller kommendanten skulle få veta vem som åtföljde kommendanten. Därav följde nödvändigheten av att någon demaskering inte skedde. För honom själv, kommendanten, däremot var demaskering ett

absolut krav – han kunde omöjligt överge sin trolovade, det var därför han tagit sig över. Om han krävde detta, och kejsaren verkligen hade riggat en komplott, så skulle stabschefens och Medikus förräderi mot kejsaren avslöjas och överfarten stoppas. Alltså, vem skulle han tro på, kejsaren eller stabschefen, vilka motiv kunde styra deras handlande? Det var absolut nödvändigt att finna en strategi för hur han själv skulle handla. Han gjorde ett försök att bena upp problemet.

Primo: det fanns två *objekt*: han själv och hans trolovade. Sekundo: det fanns fyra *intressenter*: han själv, kejsaren, stabschefen och Medikus. Själva “överskeppningen” kunde resultera i följande utfall: han ensam, de båda tillsammans, eller ingen av dem, det sista om “överskeppningen” inställdes, vilket skulle bli fallet om antingen han själv eller kejsaren upptäckte att hans “följeslagare” inte var den förväntade. Utfallen indelade han i tre kategorier: Bästa möjliga, Acceptabelt och Oacceptabelt. Han bad om ett stycke näver, bläck och fjäderpenna och ritade ner två scheman, där han noterade för var och en av intressenterna huruvida ett visst utfall var acceptabelt eller ej. Det första schemat utgående från antagandet att generalen talade sanning om kejsarens komplott (1), den andra att han ljög (2). Kommendanten insåg också att stenarna kunde påverka målen men beslöt att utelämna dem ur kalkylen, efter att ha funnit den alltför komplicerad om han tog hänsyn till dem.

Efter att ha gått igenom samtliga alternativ, möjliga utfall, vars och ens bästa möjliga utfall och vilket utfall som var acceptabelt även om det inte var det bästa och vilka som var oacceptabla, gick han igenom vilka utfall som skulle bli resultatet av att hans trolovade behöll masken på eller ej för vardera antagandet (1) och (2). Kalkylen tog hela natten i anspråk. Det var väl använd tid för den visade att kejsaren inte var betjänt av någon komplott och att stabschefen ljög. Stabschefen måste därför försäkra sig om icke-demaskering. För kommendanten gällde däremot att demaskering var att föredra. Oförsiktigt nog hade han nu gått i stabschefens fälla och ett löfte måste hållas.

6:e dagen, kommendanten

Natten hade lidit under arbetet med kalkylen och morgonen redan randats. Kommendanten klädde sig i den uniform han fått av stabschefen och drog på sig sina egna stövlar, som han fått behålla. Han ägnade dem en tacksam tanke, han skulle behöva dem, fiendens var inte alls av samma kvalitet. Han skulle nog inte ha tänkt på dem om inte ett bud kommit från Medikus; en näverbit med påskriften: "*Fina stövlar ni har*". Han funderade länge på vad detta skulle betyda, men kom inte till något resultat. Fikade Medikus efter en belöning? Knappast! Stenarna var tillräckligt lockbete.

Kommendanten trädde ut i förkammaren när han såg stabschefen med vakter och bärare hålla utanför stugan.

Stabschefen hälsade genom dörren.

– *Bon jour*, hertig, har ni sovit gott? Är ni beredda?

– Jag och mitt sällskap är beredda när jag har stenarna i min hand, svarade kommendanten kort.

Han blev inte överraskad, när stabschefen invände att de först måste sätta på maskerna och sätta sig i bärstolen. Det var vad han räknat med och det bekräftade hans misstankar.

– Nej, vi gjorde en överenskommelse, utropade han, ge mig först stenarna, annars är jag er inte förbunden någonting.

– Nåväl, Hertigen, här är era stenar, sade stabschefen och räckte honom en tygrasa.

Kommendanten vecklade upp den och betraktade med bestörtning de två fågeläggstora stenarna. Det var inte deras stenar. De här hade en helt annan ådring och var strävare på ytan.

– General, ni eller er kejsare försöker lura mig, stenarna är falska, utbrast han och klev stabschefen inpå livet med stenarna i lyftad hand.

Stabschefen tog ett steg bakåt, öppnade munnen och slöt den igen utan ett ord, uppenbarligen ärligt överraskad. En soldat trädde emellan med muskötens riktad mot kommendanten.

Kommendanten hejdade sig, medan stabschefen verkade samla ihop tanketrådarna, innan han sade:

– Nej, hertigen, stenarna är äkta, ni misstror mig med orätt, jag medger visserligen att jag ljög för er i går afton, en nödlögn, jag hade stenarna redan då. Dom hade varit utsatta för eld och gytta och måste rengöras. Tydligen har jag misslyckats eftersom ni inte känner igen dom.

På detta fick kommendanten höra historien om det nedbrunna laboratoriet.

Kommendanten tänkte efter, länge. Plötsligt föll allt på plats, som om han överblickat hela schackspelet drag för drag. Kejsaren, stabschefen, Medikus hade gjort sina drag. Nu var det hans tur.

– Nå, sade han, jag accepterar inte er förklaring, vi hade en överenskommelse. Trots det, låt oss ge oss av, jag utgår från att vi gör halt under vägen och får uträtta våra behov.

– Naturligtvis, ni måste också byta bärare.

Naturligtvis, då skulle bytet ske. Kommendanten vände sig in mot kammaren. “Det är dags”, sade han. Ut kom en kvinna klädd i en enkel, vadlång kjortel. Under ett huvuddok, svept runt halsen och axlarna, framskymtade en vit ansiktsmask. Kommendanten räckte henne handen, viskade något i hennes öra och ledde henne fram till bärstolen, medan han noga noterade uppställningen. Varje bärstol bars av fyra män. En vakt med musköt var avdelad per bärstol, och den korpral ur kejsarens livvakt som haft befäl över stugvakten hade fått förtroende att leda också denna eskort. Kommendanten tvekade innan han klev in i den andra bärstolen, stabschefen antrade sin häst och saluterade honom med en honnör, varpå en vakt krängde en vit förbandsbindel med en röd fläck över kommendantens ögon. Han skulle uppenbarligen spela sårad.

Bärstolen lyftes och gungade till. Han hörde ljudet av hästhovar försvinna i fjärran. Troligen stabschefen som red iväg. De var på väg. Bärarna halkade till då och då men lyckades hålla ekipaget i balans. De gick i takt och han försökte räkna dubbelstegen, för varje hundra steg gjorde han en knut i ena änden och för varje tionde knut en ny knut i den andra änden på det snöre han försett sig med före avmarschen, samtidigt var han uppmärksam på ljuden runt omkring. Han hörde kommandorop, soldater på marsch, hästar som gnäggade, yxhugg och hammarslag. Vakterna berättade att träd fälldes för att bygga flottar.

Strax efter att han knutit den tionde knuten i tusen-steg änden upphörde de larmande ljuden och han hörde bara trädens susningar medan bruset från älven tilltog. Ekipaget lutade framåt och han förstod att de var på väg utför den långa sluttning där strömmen var som stridast och att de passerade vattenfallet. Snart skulle älven flyta lugnare. Innan han knutit den elfte knuten sattes bärstolen ned, en vakt beordrade honom ut ur stolen. “Pissen”, sade han. Vakten lättade på bindeln så att han hade ledsyn. Han kände en musköt i ryggen och tog några steg framåt. Muskötpipan styrde honom bakom en hög buske. Han hörde två röster bredvid sig. Han utgick från att det var de båda vakterna, som tydligen hade samma ärende bakom busken. Så tystnade de. Plötsligt viskade någon, alldeles bredvid: “Psst, Sire, förbålt fina stövlar ni har, vi byter. Snabbt, nu!” Kommendanten ryckte till utan att vända sig mot rösten. “*Fina stövlar*”, måste vara lösenordet. Armborst, vem annars? Alltså hade Medikus satt sin plan i verket. “Nej”, viskade han tillbaka, “varför skulle vi det?” Han hörde en flämtning, som av överraskning. Sedan: “Sire, ni vet varför, ge mig stövlarna, annars skjuter jag er på fläcken för att ni försökt rymma. Men fort, innan de tycker pissandet tar för lång tid!” Kommendanten kände en muskötpipa mot magen. “Hur?” “Sätt er ned och låtsas skita.”

Kommendanten hukade sig och drog av stövlarna. Han fick ett annat par i handen och drog på sig dom. "Och nu?" Han gjorde en rörelse för att slita av bindeln. Innan han hann dit med handen, fångades den i ett järngrepp. "För sent, upp på fötter, Sire".

"För sent?" Vad var nu detta? Svek, förräderi!? Armborst hade förstås ställt upp på Medikus plan för att kunna stjäla stövlarna med deras innehåll av gulden och sedan rymma vid första bästa tillfälle! Kommendanten hann inte tänka igenom konsekvenserna av detta förrän han fick en muskötpipa i ryggen. Någon ropade från hållstället: "Hitåt, avmarsch!" Innan kommendanten steg in i sin stol, hörde han ljud från den andra, som hållit alldeles bakom, och undrade vem som nu satt där. Om Medikus satt sin plan i verket kunde bytet redan ha skett. Plötsligt bröt ett gräl ut. Han kände igen korpralens röst. "Vad tusan", skrek han, "har ni stulit hans stövlar, jag känner igen dom. Förklara er!" "Jag har fått dom, Gefreiter". "Fått dom, vad tusan skulle han ge bort dom till er för? Ta av er dom fortare än ni släpper en braskit!" Efter, som det tycktes honom en evighet, anade han korpralens närvaro vid sidan av bärstolen. Han fick stövlarna i handen.

– Ber uppriktigt om ursäkt, hertigen, sade korpralen, här är era stövlar, den skurken skickade jag tillbaka i bara fotlapparna. Behåll hans stövlar.

Det var oroande. Armborst skulle följa dem inne i skogen, desperat utan stövlar, med laddad musköt. Och nu fanns en vakt mindre. Korpralen hade gjort en felbedömning. Kommendanten hade lärt känna honom under denna korta tid som en rekorderlig och plikttrogen soldat. Han var troligen inte inblandad i någon komplott eller mutad av Medikus. Ingripandet mot Armborst övertygade kommendanten. Han litade på korpralens hederlighet men inte på hans omdöme.

– Herr korpral, kan jag ta av bindeln? Jag är orolig för mitt sällskap i bärstolen bakom?

– Nej, hertigen, jag har stränga order.

– Av kejsaren?

– Stabschefen, hertig. Varför är ni orolig?

– Jag befarar att mitt sällskap har bytts ut, eller kommer att bytas ut.

– Varför skulle man vilja göra något sådant, Sire?

Kommendanten beslöt att göra korpralen till sin llerade och berättade om stabschefens och Medikus plan.

– Det skulle vi ha märkt och vi har bara rastat här, svarade korpralen.

– Har vi bytt bärare?

– Alldeles nyss, hertigen.

Då hade bytet skett! Bärarna var säkert mutade av Medikus.

– Kan ni fråga vad mitt sällskap heter?

– Naturligtvis, om det kan lugna er, hertigen.

Han var strax tillbaka.

– Hon heter Persefone säger hon. Aldrig hört det namnet förr, är det franskt?

– Nej, grekiskt, sade kommandanten. Han var lättad.

Bara för stunden. Han anade vad som var att vänta. Korpralen sade:

– Vi har ögonen med oss, hertigen, och släpper inte stolarna ur sikte.

– Herr korpral, för säkerhets skull, låt mig bäras sist, så har ni bättre uppsikt över mitt sällskap.

Korpralen blev tyst. Troligen överlade han med sig själv. Så sade han:

– Det är mot mina order, Sire, jag beklagar.

Skulle han gå att muta?

– Stövlarna är era!

– Nej, herr korpral, det är inte bara jag som har ögonen med mig.

– I dom finns tio gulden insydda. Ni kan ta dom och lämna tillbaka stövlarna sen.

Korpralen blev återigen tyst, som om han fortsatte överlägga med sig själv.

– Ett sånt gentilt erbjudande kan jag inte ta emot, Sire.

Med låg röst, nästan viskande, frågade han.

– Hur ska jag veta att ni inte rymmer?

– Ni vet väl att jag aldrig ljuger?

– Ja, Sire, alla säger det.

– Då så, ni har mitt ord.

Kommandanten hörde att korpralen kommenderade "Byt" varpå bärstolen lyftes och förflyttades sidledes. Han hörde stegen från trampande fötter. Sedan, längre bort, "Marsch" och bärstolen började återigen vagga, som en båt som får vågorna in från sidan.

Han fick anstränga sig för att hålla sig vaken. Han kände terrängen väl, och visste att de var komna halvvägs. Han trodde sig också känna Medikus väl. Hur Medikus tänkte. Snart skulle de efter en skarp böj på stigen komma till en smal spång över en ravin där en biflod till älven hade sitt utlopp. Spången kunde bära en bärstol med passagerare och bärare men inte två. Det första ekipaget måste alltså invänta det andra på den bortre sidan av spången och skulle vid passagen av spången ha det andra ur sikte. Här, på hitsidan, eftersom bytet inte skett vid första rasten, trodde han att Medikus hade planerat att bytet skulle ske. Här skulle Medikus vänta med en tredje bärstol med Yrsa och den med hans trolovade skulle föras tillbaka till lägret.

De närmade sig ravinen. Han försökte följa med hur stolen svängde, nu rörde den sig åt vänster, sedan höger, sedan vänster igen, rakt framåt, därpå vänster och strax därefter skulle de stanna innan den skarpa böjen. Han sköt upp bindeln obemärkt så att han kunde se med ett öga, korpralen gick längst fram och den enda vakten troligen bakom hans bärstol. Han kände igen böjen på stigen och

bergväggen när de närmade sig spången. Så ropades halt och bärstolen sattes ned. Vakten gick förbi på sidan och fram till spångens infästning. Nu skulle det ske. Han log när han frammanade för sig. Medikus förvånade min vid upptäckten av kommendanten i bärstolen istället för hans trolovade. Kommendanten hade till och med förberett en hälsningsfras. Bärarna pratade med varandra, på en tysk rotvälska han inte förstod, och en av dem kikade förstulet in i bärstolen och frågade på franska:

– Var sårades ni, herrn?

Vad skulle han svara?

– Jag är inte sårad. Bara en fläck, min gode man.

Männen tittade förvånat på honom och återupptog sin egen konversation. De väntade och Medikus dröjde. Ingenting hände.

Det var vakten som först visade sig. Han vinkade, bärstolen lyftes och de tågade ut över spången. För att inte misshaga korpralen drog kommendanten ner bindeln över ögat igen när de var över. Så hörde han korpralens röst: “Allt väl, Sire?”

– Ja, vill ni ändå fråga vad hon heter, ni förstår ...

– Jag förstår, Sire!

Det dröjde. När han kom tillbaka, sade han tvivlande:

– Hertig, jag förstår inte, nu heter hon Eurydike. Jag garanterar att inget har hänt, Sire.

Kommendanten drog återigen en suck av lättnad.

– Det är som det ska, ni förstår väl ...?

– Jag förstår, ett lösenord. Nytt namn för varje fråga. Ni litar inte på mig.

– Ni är en rejäl karl, herr korpral.

Marschen återupptogs. Han sköt åter upp bindeln över ena ögat. Trots detta och hans ansträngningar att hålla sig vaken tog stolens vaggande, vänster-höger-vänster-höger, och nattens tankearbete och beräkningar ut sin tribut, han nickade till, allt oftare. Till slut somnade han.

Han vaknade av att korpralen kallade på honom. “Vi är framme, hertigen, ni kan stiga ur. Låt mig befria er från bindeln.” Korpralen öppnade dörren på sidan och hjälpte honom ut. Nu skulle det snart visa sig om han var en del i komplotten.

Det var en klar vinterdag, kommendanten plirade först mot solen, som stod rakt i zenit, sänkte sedan blicken mot älven över vilken sjöröken steg, och försökte bedöma älvens rörelser. De hade nu kommit nedanför fallet, där älven flöt bredare och vattnet rörde sig i lugnare virvlar, vilka en erfaren flottare skulle kunna utnyttja för att ta sig till andra sidan. Men att landsätta några tusen soldater, eller bara hundra, nej, de skulle stöta ihop! Blicken följde därefter den upphöjda älvkanten och noterade en bit ut i vattnet grupper av pålar nedslagna i botten – uppenbarligen för att förankra de flottor som skulle användas vid överskeppningen, han visste att fienden experimenterade med

sådana förtöjningar, dykdalbar, det ryktades att stabschefen själv var hjärnan bakom – sedan vände hans blick helt om och såg ett stort tält alldeles bakom honom. Två vakter paraderade framför tältöppningen och en tredje höll upp tältduken för kejsaren som just trädde ut följd av stabschefen och Medikus. Inne i tältet skymtade kommendanten en stor brasa och ett festligt uppdukat bord med tända ljus. “Välkommen, hertigen”, hälsade kejsaren, “har resan gått bra?” Utan att invänta svar vände han sig mot korpralen som avlämnade rapport utan att dölja något, förutom uppgörelsen om stövlarna. Kejsaren såg först nöjd ut men ju längre korpralens berättelse fortskred ju mer förmörkades hans ansiktsuttryck.

– Nå, allt väl, alltså, sade kejsaren med illa dold upprördhet, herr Kommendant, ni är väl frusna. Hjälp er trolovade ut ur stolen. Sedan är ni välkomna in i tältet på en bit mat framför brasan.

– Tack, vi vill nog genast anträda passagen över älven, medan vinden ännu är förmånlig, svarade kommendanten.

– Som ni vill, även om ert nej gör mig besviken. Det skulle ha varit trevligt att lära känna er blivande brud lite bättre, nu när hon är vid bättre hälsa. Bed henne för all del stiga ut.

Vakten höll redan upp dörren till bärstolen. Kommendanten såg in i det avgränsade universum, där hans öde gjorde sig beredd ... och tvekade. Självförebåelsen att ha somnat, att oförlåtligt ha lagt deras liv i maktens korpralshänder, fick honom att skälva. Vem kunde han lita på? Vem var hon, hade bytet skett när han sov?

Hon räckte honom den behandskade handen. Han tog den och kände en lätt tryckning. Hon steg ut, kejsaren tog den behandskade handen, förde den till sina knappt märkbara läppar och kysste den.

Ett ögonblick stod de alla villrådiga. Till och med kejsaren verkade skälva invärtes.

– Nu, herr Kommendant, visa er brud, ta av henne masken!

– *Non!* Nej!

Ordet föll som ett piskrapp över kejsaren. Han vacklade till och tog ett steg framåt. Stabschefen lade sin hand på hans axel, liksom för att hålla honom tillbaka. Kejsaren slet sig irriterad loss och slängde dessa ord i ansiktet på kommendanten.

– Varför inte, varför i Guds namn nekar ni oss det?

– Jag har lovat stabschefen det. Och jag står för mitt ord!

Kejsarens ansikte förvreds av raseri. Han såg på stabschefen, som om han velat gå lös på honom med bara nävarna. Så verkade han besinna sig, och vände sig till den dam vars hand han nyss kysst så chevalereskt och sade ömt.

– Löfte är löfte, mitt barn, de vill inte låta mig skåda dig, kanske tror de att jag tänker behålla dig när din änglalika skönhet avslöjas! Säg mig bara ditt riktiga namn.

– Eur ...

Hon tvekade.

Kejsaren såg misslynt på kommendanten, sedan på henne.

– Nå, min sköna, har han förbjudit dig att säga ditt namn också?

Kommendanten höll andan. Hennes ögon såg vädjande på honom genom masken. Han höjde blicken mot himlen och tog Gud till vittne och nickade helt kort. Över tältöppningen vajade vimpeln med kejsarens devis "Plus ultra". Den rörde sig endast svagt med den uppåtstigande röken.

– *Europa*, ers höghet.

Kejsaren såg upp, överraskad, konsternerad, verkade tänka efter, såg på de andra, en efter en, och brast sedan ut i skratt. Stabschefen instämde och även Medikus gjorde ett försök men misslyckades och fick bara fram ett kacklande. Bärarna, vakterna, tittade först förundrade på, sedan föll de in, en efter en. Det föranledde stabschefen att skratta alltmer ohejdat hysteriskt, medan kommendanten sänkte blicken. Så höjde kejsaren handen. Alla tystnade.

– Ned på knä, alle man, beordrade kejsaren, be en bön för ... vårt Europa!

Han föll själv på knä. Alla följde honom, även kommendanten. Längre låg de så, försänkta i tyst bön. När kejsaren så gav ett tecken, reste de sig långsamt, kejsaren tyngd av svåra smärtor. Stabschefen och Medikus rusade till för att hjälpa honom på fötter, men avvisades.

– Herr general, sade kejsaren när han med hjälp av två bärare kommit på fötter, ni borde skämmas. Beordra omedelbart återtåg. Och ni Medikus, följ kommendanten och tjäna Europa. Era konster kan jag vara utan.

Vid avskedet fattade kejsaren kommendantens händer med sina båda, stirrade honom rakt i ögonen med sin pepparkornsblick och sade: "Visste ni att allt djävulen önskar är att gå i kloster?"

På väg ner till älvkanten lade stabschefen armen om axlarna på kommendanten och sade: "Ni är satans listig, Sire, vi ska nog komma bra överens i fortsättningen också."

På flotten sade Medikus: "Planen var inte genomförbar, jag upptäckte att jag kalkylerat tidpunkten för måneklipsen fel."

När de stigit i land sade kommendanten: "Medikus, *game over*, nu vill jag lära mig schackspelets konst, ni har väl ingenting emot att låna mig er bok."

När Medikus såg bestört ut, tillade han: "Lugn, ni får den tillbaka redan i morgon. Utan stenarna. För boken var väl bara en omskrivning för stenarna."

Medikus såg nu ännu mer bestört ut: "Ni misstar er. Boken räddade jag ur lågorna, om än svedd i kanterna. Men stenarna ... när jag återsåg de sorgliga resterna av mitt laboratorium flög en uggla upp därifrån, med ..

- Med?

- Med en sten i vardera klon, Sire.

- Medikus, ni är en förbannad lögnare. Ge mig boken! Och stenarna.

- Boken får ni gärna låna, men stenarna ... jag bedyrar, bort flög de med ugglan i skymningen.

Sök dem i framtiden!

- Nå, ge mig boken då, jag tänker utmana franske kungen. Låt oss sen dela broderligt ett krus av den Spanske kungens bästa öl.

Noter och kommentarer

Personer och händelser i denna roman är fiktiva. Verkliga historiska personer och händelser (Belägringen av Metz 1552-1553) omnämns dock och/eller har använts som förebilder. För en sentida läsare kan verkliga personer, händelser, platser och miljöer liksom vissa ord vara okända, varför vi funnit det för läsarens förståelse och kunskap värdefullt att referera till de kapitel där de förekommer och ge förklaringar.

Kapitel 1

Spanske habsburgaren syftar på Karl V, som var av den habsburgiska ätten, vars anfader Rudolf på 1200-talet valdes till tysk-romersk kejsare. Det tysk-romerska riket var visserligen även fortsättningsvis ett valrike men dominerades av habsburgarna. Karl V (1500-1558) var genom arv kung av Nederländerna 1506-1556 och av Kastilien och Aragonien (Spanien) 1516-1556 och vald tysk-romersk kejsare 1519-1556. Han skrivs också Charles V, Carlos I (eller V), Charles Quint eller Keizer Karel, beroende på språk. Det territorium han härskade över omfattade större delen av kontinentaleuropa (utom Frankrike) samt spanska Amerika.

Plus Ultra var Karl V:s valspråk och är latin med betydelsen "Ännu mer".

Med *Barbara Blomberg* (1530-1597) hade kejsaren en kärleksaffär, som resulterade i sonen Don Juan av Österrike (1547-1578), berömd genom sin insats under sjöslaget mot turkarna vid Lepanto 1571.

Fes är en huvudbonad av rött ylle som sluter tätt intill huvudet och saknar skärm. Den har fått sitt namn av staden Fes i Marocko, där den först tillverkades och som på 1500-talet var en av de största muhammedanska städerna.

Luthers katekes, se Martin Luther, kap.2.

Musköten är ett mynningsladdat handeldvapen som användes från 1500-talet fram till cirka 1700.

"Lieber Gott" och *"Um Gottes Willen"* är tyska och kan översättas med "Min Gud" och "För Guds skull".

Gulden, myntslag som mest användes i Tyskland och Nederländerna. Det var från början ett guldmynt men ersattes vid den här tiden med sin (värde)motsvarighet i silver.

Kapitel 2

Gikt är en kronisk ämnesomsättningssjukdom som främst drabbar fötterna. Den sjuke lider mycket stor smärta och kan oftast inte gå.

Villach är en stad i nuvarande Österrike söder om Alperna.

Martin Luther (1483-1546) var en religionsreformator som angrep avarter av den katolska tron. Han stämplades som kättare och erbjöds, mot fri lejd, att träffa kejsaren (Karl V) i Worms i nuvarande Tyskland 1521. Han reste men vägrade att avsvära sig sitt kätteri. Normalt skulle han då ha fängslats och bränts på bål, men Karl höll sitt löfte och lät honom löpa. Luther hävdade trons primat framför påvens auktoritet och skrev boken "Tron allena".

Jan Hus (1371-1415) var en böhmisk (tjeckisk) föregångare till Luther, som inte var lika lyckosam utan brändes på bål i Konstanz i nuvarande Tyskland, dit han lockats under samma premisser som Luther till Worms.

William Tindall (1484-1536) var en engelsk reformator inspirerad av Luther. Han greps på engelske kungens begäran av Karl V i Bryssel och avrättades där som kättare.

Fuggerfamiljen hade sin bas i Augsburg i nuvarande Tyskland men verkade över hela världen och var enormt rik genom handel och bankverksamhet. Fugger finansierade på (för kejsaren) usla villkor Karl V:s krig.

Avicenna (ca 980-1037) var en persisk filosof och läkare, vars medicinska skrifter låg till grund för läkekonsten ända in på 1500-talet.

Abakus var den tidens räknesturra. Den bestod av en ram med trådar på vilka kulor, *calculi*, som representerade olika värden, kunde flyttas.

Kapitel 3

Ottomanskt, det ottomanska eller osmanska riket omfattade ett område som motsvarade nuvarande Turkiet samt större delen av Balkan och delar av Nordafrika. Det leddes 1520–1566 av sultanen Süleyman I som bl.a. belägrade Wien 1529.

Kapitel 4

Johann Gutenberg (1400-1468) uppfann boktryckarkonsten. Han och hans medarbetare verkade i Mainz och Frankfurt i Tyskland.

Delos är en grekisk ö. Dykarna på Delos ansågs dyka djupare än andra. "Här behövs en dykare från Delos" lär Aristoteles (se kap.5 nedan) ha svarat, när han tillfrågades om vad han tyckte om Herakleitos filosofi (se *Andra satsen*).

Kapitel 5

Deduktion är en metod att dra slutsatser som logiskt följer av givna premisser (förutsättningar) medan *induktion* är en metod att komma till en slutsats som är en generalisering av ett antal observationer.

En *måneklips* (månförmörkelse) inträffar när solen, jorden och månen ligger i rad (med jorden i mitten) och jorden hindrar solens ljus att träffa månen.

Aristoteles (384 f.Kr.-322 f.Kr.) var en grekisk filosof vars teorier gällde som sanning ända in på 1500-talet. Den aristoteliska filosofin anpassades till den kristna läran av Thomas av Aquino (1225-1274).

Prag, Wien och Leuven (i Belgien) har alla gamla universitet.

Andreas Vesalius (1514-1564) anses ha grundat den moderna anatomin.

En *Kalvinist* tror på en lära som hävdar att varje människa är av Gud predistinerad (förutbestämd) till frälsning eller ej. Hon kan alltså inte själv påverka detta. Läran utformades av Jean Calvin (1509-1564). Calvinisterna ansågs som kättare.

Nicolaus Cusanus (1401-1464) var en tysk teolog och filosof, som i sina spekulationer förebådade den moderna kosmologin (läran om universum).

Alkemi är en förvetenskaplig lära om materien, ur vilken dagens kemiska vetenskap uppstått.

Alkemisterna har fått dåligt rykte därför att de blandade sin "vetenskap" med magi och mystik.

Av *Adam fallet*. Längre fanns en föreställning om att i paradiset talades ett språk som var i samklang med naturen. I naturen fanns sanningen om Guds skapelse. Naturen (naturvetenskapen) och Bibeln (teologin) kunde därför inte motsäga varandra. När Adam och Eva utvisades ur paradiset förlorade de detta språk. Den italienske naturvetaren Galileo Gallilei (1564-1642) sade att Naturens bok var skriven på ett matematiskt språk.

Kopernijk eller (Nicolaus) Kopernikus (1473-1543) tillskrivs den heliocentriska världsbilden som placerade solen i centrum och jorden som en av planeterna.

Quod erat demonstrandum, latin "vilket skulle bevisas", förkortas vanligen QED och avslutar ett bevis.

Det *ljusklot* som kejsaren såg kan ha varit en klotblix.

Kapitel 6

Maximilian II (1527-1576) var brorson till Karl V och tysk-romersk kejsare 1564-1576.

Fugger (se kap.2 ovan)

Kapitel 7

Moritz av Sachsen (1521-1553) var kurfurste av Sachsen (i östra Tyskland) och trots att han var protestant ligger med Karl V. 1552 anföll han dock Karl V överraskande i Innsbruck (i Österrike) och tvingade kejsaren att fly söderut till Villach.

Etern ansågs av Aristoteles vara ett femte element.

Arkimedes ((287 f.Kr-212 f.Kr.) var en grekisk matematiker.

Slagen vid *Mühlberg* 1547 och *Tunis* 1531 var två av Karl V:s segerrika slag, det första mot protestanterna, det andra mot turkarna.

Dra åt korparna var ett gammalt grekiskt kraftuttryck.

Hokus-pokus-filiokus är en gammal trollformel som troligen anspelar på den kristna nattvarden som hölls på latin (filioque, latin "och av sonen"). Tillägget av "filioque" vållade på tusentalet brytningen mellan den katolska kyrkan och den ortodoxa.

Luis Ramirez de Lucena (cirka 1465–1530) var en spansk schackspelare som skrev den första tryckta boken om schack.

Shah mat är persiska för "schack matt". Schackspelet anses ha sitt ursprung i Persien.

Sed contra, latin "å andra sidan".

Odysseus är hjälten i det grekiska eposet "Odysseen" av Homeros. "Bakom tändernas stängsel" är ett citat från detta verk.

Kapitel 8

Status quo, latin "oförändrat tillstånd".

Kapitel 10

Gefreiter var en grad som tilldelats en speciellt pålitlig soldat, på svenska ungefär motsvarande "korpral".

Persefone var en gudinna i grekisk mytologi, dotter till Zeus, gudarnas konung och himlens härskare, och Demeter, fruktbarhetens gudinna. Persefone rövades bort av Hades, underjordens och dödsrikets härskare. Efter en kompromiss med Zeus lät Hades henne tillbringa några månader av året på jorden. Under dessa månader inföll vår och sommar.

Eurydike var i grekisk mytologi en nymf som dog av ett ormbett. Orfeus, hennes make, begav sig då till Dödsriket och sjöng så vackert att Hades (se *Persefone*, ovan) återgav henne livet under förutsättning att Orfeus inte vände sig om för att se på henne under uppstigandet från underjorden. Det gjorde nu Orfeus och Eurydike måste återvända till dödsriket.

Europa var i grekisk mytologi en fenicisk prinsessa som rövades bort av Zeus i en tjurs skepnad. En *dykdalb* består av ett knippe grova pålar nedslagna i sjöbotten för att förtöja fartyg. Ordet anses komma från Duc D'Albe (1508-1583), hertigen av Alba, en spansk fältherre.

Tack

för att du läst denna roman.

Synpunkter och kommentarer tas gärna emot av förlaget,

<https://sandemarforlag.se> eller info@sandemarforlag.se

